

4515

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౨౬.	{ ఈశ్వర నామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజకౌరికమాసములు.	సంచిక ౪.
26		4

కా క నా డ :

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుచే బరివత్సార్యాలయమునఁ

బ్రకటింపబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

విడిసంచిక, రు ౦-౪-౦.

అక్టోబరు, నవంబరు 1987.

విషయసూచిక.

1. శాంతావృత్తాంతము. ... ౧౪౭-౧౪౮
జొన్నలక్ష్మణ రామకృష్ణకాశ్రిగారు.
2. కీ. శే. నెమలి కట్టాభిరామారావుపంతులుగారు. ౧౪౮
3. పునః ప్రార్థన. ... ౧౪౯-౧౫౦
శ్రొత్తపల్లి నూర్యకాపుగారు.
4. అంధసాహిత్యపరిషత్తు. ... ౧౫౧-౧౫౨
కాశీర వ్యాసమూర్తిగారు.
5. టిం. సా. ప. రజతోత్సవప్రశంస. ... ౧౫౩
నల్లా చినరెడ్డివాయడగారు.
6. టిం. సా. ప. ప్రశంస. ... ౧౫౪
వేమల నూర్యసత్యవారాయణగారు.
7. కవిమాన్యవిభాగము. ... ౧౫౫-౧౬౭
కాశీధట్ట సుబ్బయ్యకాశ్రిగారు.
8. చుజలు. ... ౧౬౮-౧౭౩
విద్యాన్ దర్భా సర్వేశ్వరకాశ్రిగారు.
9. ఘరస్వరీరామాయణము. ... ౧౭౪-౧౮౩
జనవంచి సీతారామస్వామిగారు.
10. అంధవాఙ్మయము-కరుణారసము. ... ౧౮౪-౧౮౬
సాగి వేంకటకరసింహముగారు ఎం. ఏ.
11. గ్రంథసీకారము. ... ౧౯౭-౨౦౨
12. తాళికన్యాయ వివరణము. ... ౯- ౧౬
శ్రీమేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు.
13. అక్షరసారసంగ్రహము. ... 49- 56
శ్రీరంగి నెట్టనార్యుడు.

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

సంపుటము ౨౬. { ఈశ్వరనామసంవత్సరము. } సంచిక ౪.
ఆశ్వయుజశార్దూకమాసములు. }

శాంతావృత్తాంతము.

—జొన్నలగడ్డ రామకృష్ణశాస్త్రిగారు, కొల్లూరు.—

ఆంధ్రపరిషత్పత్రిక ౨౦ వ సంపుటము, ౬ వ సంచికలో ‘శాంత యెవరికూతురు?’ అనుశీర్షికతో నొకవ్యాసము గలదు. అంగ ౬ గడప టివాక్య మిది. “ఎటులైనను శాంతజన్మవృత్తాంతము ప్రమాణగ్రంథములం దెచ్చటను విగ్రహముగ వ్రాయబడి యుండలేదు. నే నీవ్యాసమును జిజ్ఞాసచే వ్రాయుచున్నాడను”

ఆవిషయమై నేనుగనిన ప్రమాణవాక్యముల నిట వ్రాయుచున్నాడను:- హరివంశములో శాంత లోమసానుడనుమహాకపేరుగల దశరథునికొమార్తయని యుండెను. ఈక్రిందిశ్లోకములఁ గననగును :

హరివంశము. 31 వ అధ్యాయము :—పుణ్యాఖ్యపట్టణమందలి చిత్రశాలాముద్రణాలయమందు ముద్రితము :

“అంగపుత్రో మహానాసీత్ రాజేంద్రో దధివాహనః

దధివాహనపుత్రస్తు రాజా దధిరథోఽభవత్. ౪౩

పుత్రో దధిరథస్యాపీ చ్ఛక్రతుల్యపరాక్రమః

విద్యా న్ధర్మరథో నామ తస్య చిత్రరథ స్సుతః. ౪౪

తేన చిత్రరథేనాథ తదా విష్ణుపదే గిరౌ

యజతా సహశక్రేణ సోమః పీతోమహాత్మనా. ౪౫

అథ చిత్రరథస్యాపీ పుత్రో దశరథోఽభవత్

లోమపాద ఇతిఖ్యాతో యస్య శాంతా సుతాభవత్. ర౬

తస్య దాశరథి కీర శ్చతురంగో మహాయశాః

ఋష్యశృంగప్రసాదేన జ్ఞో కులవివరణః.” ర౭

నీలకంఠ చ్యాఖ్య లోమపాదాపరసామా దశరథోఽయ మః.

ఋష్యశృంగస్య శాంతాభిన్తః ప్రసాదేన.

శాంత శ్రీరామునితృప్తి యగుదశరథునికొమార్త యని భవ భూతి తయైత్తర రామచరితనాటకము లో వ్రాసెను. ఈవిషయమై లోక ప్రతీతియు గలదు. ఇందుకు బ్రమాణము మృగ్యము.

కీర్తిశేషులు—

నెమలి సట్టాభిరామారావు పంతులు ఏ.ఏ. గారు.

వీరు చెన్నపురి సమీపమునగు అమింజన్తల్ అను చిన్నపేట లో దమగృహము న స్వస్థిస్తుతైరనిపింతుకు మిగులఁ జెల్లించున్నారము. వీరు మరణించునాటికి పీఠవయస్సు డెబ్బదియైగవత్సరములు. మొదట వీరు కవిశాస్త్రజ్ఞులలో నగ్రగణ్యులైరి. తర్వాత “సెటిల్ మెంటు డిపార్టు మెంటులో” ఘనోద్యోగముం గావించుచునే కొచ్చిక్ దివాన్ గానియమింజంబడి. తరువాత నుపకరవేతనముం గొని చెన్నపురివచ్చియుండిరి. అప్పటిలో శాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్థాపింపఁబడునపుడు దానికి యావజ్జీవ సభ్యులుగాఁ జేరి. పిమ్మట, హావత్తార్యదర్శులలో నొక రగు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు తమకార్యదర్శిత్వమును జాలించుకొన్నప్పుడు వానికి బదులు వీరు కార్యదర్శులుగా నెచ్చుకొనఁబడి, పరీధానిసంవత్సరములోనుండి నలసంవత్సరమువఱకుఁ గార్యముల బహుసమర్థతతో నిర్వహించిరి. వీరుతటఁ జెన్నపురినిపిడిచి మదనపల్లెనివాస మేర్పఱచుకొనిరి. ఆసనదర్శములోనే వీరికి మాఱు వీరిబంధువు లగు రాయసాహెబు గుమ్మడూరి వేంకటరంగారావు ఏ.ఏ. గారు నియమింపఁబడిరి. రామారావుపంతులుగారాంధ్రభాషయందును బరిషత్తునందును గడవఱకు మిగుల సభిమానముతో నుండిరి. మిగుల శాంతులు, నిగర్వచూడామణులు.

పునః ప్రార్థన.

—చిత్తవల్లి సూర్యరావు, కావినాడ.—

వేత్తలారా!

దీనారటంకాల తీగమూడిన నీ నాథుని గుఱివి ముచ్చటించుచు నొకప్పుడు నేనొడ్డరాజు లొనర్చిన నీ నాథునిశిష్యును గూర్చి యోదయిన జరిత్ర ములలో నాథారము లున్నవా యని యడిగియుంటిని. లోకములోఁ గల్పితము లనేకములు నిత్యమును ముఱుగుపడుచున్నవి కలవు. ఒడ్డరాజు లెడ్డరాజు లంటిని; కృష్ణదేవరాయలే బిచ్చురుగుడు పీకింది నాఁడనుచున్నాను. రాజులు తలచిన నెట్టిమూర్త్యములైన జేయఁగలరు. బిలబిలాక్షు లనఁగా నర్థమే మని వేఁడియుంటిని. అది కాదిది కాదని ఖండనములు పూర్వశిష్యములు చేయుచుండు నిప్పులినున్నవలలో నొకిలైన నాపైఁ గరుణింపలేదు. మాటమాటకు మాబొట్టుకు సందేహములు గలుగుచున్నవి. శంకితుఁకుఁ బ్రతినిష్ఠ మనునను విమర్శలు, పరిశోధనలు పొడనుచున్నవి. ఈసమయములోనే నాసంశయము తీయని సంతోషపడుచున్నాఁడను. “తుమికి బాయిల బాయిలే ములికి యుండుల్లి టికిఁ బోవుచు” ఇత్యాది పద్యములు గలవు. వానియరము నే పులిద భాషనుండియో యే “మండి” భాషనుండియో తెచ్చుకొనున్నాఁడను.

“ఒడను చిత్తేశ యోనడలింగమాల్తీ” యని కాళహస్తిమాఁగి త్యమలో నున్నది. దానిఁ బ్రకటింపినవార చివర లఘుశీలోఁ గూడ చిత్తేశ కర్తయుం గూర్చి ప్రాయతేను.

మహాప్రభూ! దేవరా! యిట్టి గో యుముకావచ్చునని నాయూహ. “దేవ చిత్తేశు (శ) సాత్రాజితనూజ” చంద్రభాను ౪-౧౨. దీనిమాట యేమి. ఒడయచిత్తేశ వంటిదే, దేవచిత్తేశ. ఆలోచించి యిట్లని యర్థమును దెల్పుఁ గోరెద.

“నాచిత్తేశుఁ డాఁగక సిద్ధితులై పోదురురాక” వంటి డిది కాదు.

నిశ్చలకలకొమ్మయకవి శివలిలానిలాసములో—

“అంతకుం డెదిరి శాంధవమందిర మారణొచ్చి లో

చనముల నిప్పులు గురియ సంయమిపుగవుఁ దాఁకి నుద్ధతి

చ. తొలగక తావనుండు శివదో శివదో (శివదో) యటంచుఁ జం
చలమతిఁ గూయఁగా నతని శంకరలింగనిష క్తహస్తముల్
బలువిడి విప్పి దండి నిజపాశములం బెడకేలుగాఁగ న
చ్చలముగఁ గట్టి వెల్పులికిఁ జక్రఁగనీడిచి తెచ్చె”

నని యున్నది. ఇందు “శివదో” యనగా నేమి. ప్రార్థనమునం దిట్టిరూప
మున్నదా, ఏదేశములో నైన నిట్టినాడుక కలదా, యతులు ప్రాసములు
దిద్దుదురా !

“కర్తార” శబ్దమొక్కటి నన్ను బాధించునది. కొందఱు శివుఁడని
కొందఱు హరియని యందురు. యవనులు కర్తారుఁ డును రని యర్థమి
చ్చున ల్లెక్కడనో చదివియున్నాను. యయాతిచరిత్రములో—

“అతఁడు దానైన కర్తారుఁ డలమి పూర్తిఁ
బ్రోవ సత్యచింతామణి పొట్ల చెఱువు”

అని ప్రయోగము , మొదటియాశ్వాసములోనున్నది.

“కర్తారుఁ డుండు తుర్లలమసేను” అని క్రీడాభిరామము, పుట 51.
మీర్జితములలో నెచ్చటనైన దీనికాధార మున్నదా యని శ్రీ ఉమా
ఆలీమాకవిగారి నడిగియుంటిని. వారికిఁ దెలియరా లేదని సెలవిచ్చిరి.
ఆంధ్రగ్రీర్వాణములు సరబ్బి ఉద్దూభాషలు నేర్పించవారే యెఱుంగ మని
నడివిరి. మనకవు లేయాధారమున బ్రయోగించుచున్నారు ?

ఈ కర్తారు, చిత్రేశశబ్దములు నిఘంటువుల కెక్కువలసియుండు నను
కొందును.

కెటిల్ కన్నడ నిఘంటువులో “కర్తార” కర్తృశబ్దరదభవ మనియు
శబ్దమునిదర్పణములోఁ బ్రయోగము గలదనియుఁ జెప్పఁబడినది. వండితు
లు- ముఖ్యముగ, విద్వాన్, శివోనుణి, ఉభయభాషాప్రవీణ పరీక్షల
నిచ్చిన వారు వానిలోఁబరిశోధకులై వన్నె కెక్కువ వారు, విద్వాంసులు, ప్రపం
చానుభవము గలపెద్దలు, వాచస్పతులు, కావ్యతీర్థులు, మహామహిమా
పాఠ్యాయులు, కళాప్రపూర్ణులుఁ గరుణించి విచారించి తెల్పుఁబ్రార్థించెద
ను. శాస్త్రపండితులను వర్ణమాల నేర్పుచున్న ట్లందు నని విద్వాంసులు
నిరసించక కొంచెము దయచేసి యాయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో వివ

రముగాఁ బైవిషయములను జచ్చింప వేడుచున్నాఁడు. పెద్దపెద్ద గూసలు బాసలు వానుకుచ్చుని పొడుముకుండు చేసిపెట్టు మరల నది పిల్లలు చేయుపని నాచేతఁబడ దనుచు. నిక్కమే మఱి మాకుఁగావలసినవస్తువెట్లు లభ్యమగును. చిన్నలు (ఎఱిగినవారు) లేనపుడు మధ్యరకమువా రూరకున్నపుడు పెద్దలుపూనుకొనకున్న భాష కొఱంతరణి నూయఁగివాగు సంశయగ్రస్తులైన నది యెవ్వరిమీఁదికి వచ్చును.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు.

—కాళూరి వ్యాసమూర్తిగారు, విజయనగరము.—

ఏతత్సభారజతోత్సవాహ్వానమునకుఁ బుక్కిరి సంతసించితిని.

ఆంధ్రసాహిత్యముయొక్క ఘనతనుకూర్చి మనపూర్వము చిరకాలము క్రిందటనే గుర్తించియున్నాను. అట్లే భారతదేశమొనరి యన్య భాషాకోవిదులుగూడ గుర్తించియున్నాను. పరందఱును గూడ భారతదేశప్రధానభాష యగుసంస్కృతభాష కుచితిస్థానమును స్థిరపఱచియే స్వదేశభాషలను వృద్ధినిొందించియున్నాను. పూర్వము సంస్కృతకావ్యములను యథామాతృకముగ భాషాంతరింపక స్వేచ్ఛగొని యును స్వశక్తిని గనఁబఱచియున్నాను. నేఁడనేకులు యథామాతృకముగ భాషాంతరికరించుటలో స్వశక్తిని జూపించుచున్నాను. ఎందఁకొందఁ డెన్నినిధముల భాషాంతరికరించినను సంస్కృతవాఙ్మయమం దున్నఘనత ప్రాముఖ్యత యిందుకంతయుఁ గొఱవడుటలేదు. ఎక్కడను దానిస్థానముఖ్యము నెఱిఁగదు. అదిగాక వారందఱును సంస్కృతవాఙ్మయప్రాముఖ్యతను మనస్సునం దిడుకొనియే మఱియు భాషాంతరికరించియున్నారు. వేదశాస్త్రములను గూడ నేడు స్వదేశభాషలలో న్రాయుచున్నారు. కావున సదాతయు సంస్కృతభాషయం దున్నఘనత, ఖచ్చితత, యేకీభావత నెఱుంగుటకుఁ జేయుచున్న కృషిగా నందఱు గ్రహింపవలసియున్నది. సంస్కృతభాష, ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము ననాదికాలమునుండి యెఱిమార్పులను బొందక యేకరీతి నున్నది. దేశభాష లన్నిటియందు మిలితమై యు

న్నది. పర్వతములవ్యాప్తి, నదీస్రవాహములు భగవత్పాద మొక్కదేశమే యని యుద్బ్రజ లాదలు బారతీయు లని యు స్పష్టము చేయుచున్నది. కావుననే పర్వతనామములు, నదీనామములు నన్నియు సాస్త్రోత్తరములై యున్నవి. కావున దీనిసంతయు గ్రహించి సాస్త్రోత్తరమున కున్న ప్రాముఖ్యతను గుర్తించి దేశభాషలందు సాస్త్రోత్తరమువాచనము పద్ధతిని ప్రోత్సహింపవలయు నని సభవానిని గోరుచున్నాను.

దేశకాలములనుబట్టి చూచినఁ బ్రభుత్వములు మాటుచుండు ననియు, సావిత్రాత్మపారతంత్ర్యములు ప్రతిదేశమునకుఁ గలుగుచుండు ననియుఁ దెల్లమగుచున్నది. ఇగువలనఁ బ్రజల కగువానికన్న నెక్కువ యపకారము దేశభాషలకే జరుగుచున్నది. ఈసంగతి యాదరికి విశదమై యున్నది. వ్యాకరణాధికపదములనే కావ్యమాలం దుపయోగింపవలయు ననునాహు యిందువలన నపోహ మగుచున్నది. కొన్నిచోట్ల భావాగ్రములు వ్రాసియుఁ కొన్నిచోట్ల నేర్పరుముచు వ్రాసుకొన్నిచోట్ల స్వభాషాపదములు తెలిచుక యనేకమైన యింగ్లీషుపదములను మన వారు నేడు విరివిగ వాడుచున్నారు. ఈవ్యాకరణాధికపదములు సిరసా యిగ నుండి మనముండుసంతతివాని కందఱుకు నన మగు నని తలచువారొకరుకూడ నుండునునది స్పష్టమే. దేశభాషల కింగ్లీషుపదములు గావించుచున్నంత యపకారము మఱేవియుఁగానింపలే దనునదికూడ యథాగ్రమే కావున నన్యభాషాపదములకు (సాస్త్రోత్తరము తప్ప మిగిలిన స్వదేశ విదేశభాషాపదము లేనియు) నుపయోగింపకుండునట్టి పద్ధతిని, ఒకవేళ విధిలేక యట్టిపదములు వాడవలసి నచ్చిన్నట్టిప్పులం దచ్చటనే వాని యర్థములను స్వభాష ముందు స్పష్టముచేయుచుండునట్టి పద్ధతిని, ఉన్న పదములకు వ్యర్థముచేయుచుండునట్లును ప్రోత్సహింపవలయును.

వచనము, పాట కాని గంభీరమైన రసవత్తరమైన శ్లోకములచే నొప్పునట్టి సాస్త్రోత్తరమునకుఁ బిష్టుట వాగ్దాభాషయే పద్యములచే నన్నివిధముల మిక్కిలి శోభించుచున్నది. కావుననే దేశభాషలందుఁ దెలుఁగులెన్న యయ్యును. అట్టిపద్యవాఙ్మయమునకుఁ దగుస్తోతానా మీయవలయును.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్రజతోత్సవప్రశంస.

—నల్లూ చినరెడ్డినాయుడుగారు, అమలాపురము.—

శ్రీవిద్యానిధి సూర్యరాణ్ణికిఁ బు-త్రీతమై నీకుఁ బెం
పై, వర్ధిల్లడి-పూవసస్సుటతఁ జె-న్నై, సత్తవిజ్ఞానుకుం
దావై యిర్వదియేనువర్షముల స-త్ప్రాయాన నాంగ్లేయపుం
బ్రాహ్మ నీవఁజుత్తుమారిగ నె 'సి-ల్వర్ జూనిర్' తత్త్వతిఁ
గావింపఁ సమకూడె నీవిబుధుల్-కం బెత్తయున్ వేడ్డ; వి
ద్యావైశద్యమనఁ సుశీలగుణమ-ర్యాదానుభావంబునఁ
దావెల్గున్ నినుఁబోతఁ, దంశ్రిసరిక-న్యల్ ధన్యలఁ సూరివా
చావైశిష్యము సార్కంబుగ మనీ-పాసారవాచస్పతిఁ
భావోదారమనోజ్ఞ వాగహిపతిఁ-భాస్వద్యశస్పత్పతిఁ
త్వో నాల్గభ్యరమాపతిఁ జయపురీ-సామ్రాజ్యలక్ష్మీపతిఁ
భావైక్యం బాసఁగూడు విక్రమపతిఁ-సారస్వసత్యాపతిఁ
భావిప్రాధనసూచకంబుగ వరిం-పంగంచె దాఁ; జూచితే ?
యీవైదగ్ధ్యము వర్ణనీయ మని వే-తే చెప్పఁగానేల ? ప్రా
ణావైవాహికపద్ధతిఁ బురులు గొం-డాడుంగ నర్హంబు లా
నేనల్ మేలగునట్టి పొప్పు నని చా-లెన్ మేటిచందాన; వి
ద్యావృద్ధుండు విభూతివృద్ధుఁడు నా-దార్య ప్రవృద్ధుండునై
భావంబందును జేతయందు వెలితిఁ-బాటిల్లగా నీని స
ద్యావుండొ పతి దన్నుమన్నగన సా-భాగ్యంబు శోభిల్లగా
నేవేళన్ సుకవీద్రకల్పలతయై-యింపొందుగా కట్టిమేల్
తీవ్రల్ సూదుచు మీపితాపతులు 'గో-ర్డెజూబిలీ' చేసి సం
భావింపంగల భాగ్యరేఖ గలదై-భాసిల్లుతఁ; సత్తవి
తావిసప్తాత్తక ! శ్రీజయంతికులసా-మా ! రామయార్యాగ్రణీ !

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రశంస.

—జేషుల సూర్యసత్యనారాయణగారు.—

తే. ౧. అమృతమునానాభ మియాంధ్రవనిత
కాంధ్రతను నిలబెట్టె నాయాంధ్రసాహి
తీపక్షదంకురముల, చుతిప నిష్ప
డదను కల్పించు శారదాంబా ! నమోస్తు.
నవనవోక్తమమైన యానందవల్లి
కవిహృదయశీమలోఁ గలకండమేసి
యాలవాలముగూర్చి తయారుచేసె
ధీవిశాలుఁడు పునఁనుదేవనగ.
క్రకచనాధలకోర్పు భారతపురంగి
పూర్వసాభాగ్య మొది మేఘపులకరింప
నేటిగతిఁజూచి యడుకుకన్నీరురాల్చు
ప్రతికవికిఁగూడ నీతఁడే ప్రభువునుండి.

“క్షిప్తైశ్చైతిగతిసిన్ధ్యతి” యనుశ్లోకమునకుఁ (బద్యము.)

చ. భువిఁ బరికింప సన్ధికిఁ బూజకయైనది ధృతమేని దా
నివశమునంగు వేదములు క్షిప్తలన్యత్తిని నుండనేని యా
యవి దలఁచుగ భూసురుల యంగనఁ గల్గెనయేని వారలం
దవులఁ యేరిపాదముల దాపున జెందును మత్స్యజామముల్.

ఉభయభాషాప్రవీణ,

కొండవీటి వెంకయ్యచౌదరిగారు.

కవిచూన్యవిభాగము.

—కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు-కాకినాడ.—

శ్రీ. నిధే స్సంజాయతే రత్నం నికషాల్లభతే చచిమ్

కవే స్సంజాయతే కావ్యం విమర్శా దశ్శుతే యశః.

హృద్యాంధ్రకవిత్వోద్వాసనీమణిని కావ్యఫలతరుసమితిలో న
న్నయభట్టారకుండు మొదటనాటిన భారతరసాలము మంజులపదసుమ
మంజరీసుందరమై, మధురాంధ్రకదంబబాధురమై నిజామోదమాధుర్య
సంపదలచే సాహిత్యరసపిపాసుల నాకర్షించుచున్నది.

ఇందుకుగారణ మామహితాత్మకు సాస్త్రతాండ్రముల రెంటు
ససమానపాండిత్య భాభాసితుఁ డగుటయే. సుస్త్రుత మెఱుంగని కేవల
త్రైలింగ్యులకును, తెలుగుతెలియని కేవలసాస్త్రజ్ఞులకును సట్టిమనో
హరాంధ్రకావ్యనిర్మాణవైపున మబ్బినేరకు కావుననే సన్నపాఠ్యులకు
నీవలఁ బుట్టిన కవితాకవ్య లెల్లను నావాగనుశాసనుని కవితను మాతను
గాభావించి, విషయభయభక్తులతో వందనముల నందఁజేయుచున్నారు.

ఈవిషయమును సహృదయు లెల్లను నానాఁడుమొదలీనాటివ
ఱకు నైకకంఠ్యముగా నొకరినుచున్నది యే కాని కొలికములకు భ
ట్టారకునికాంతి పట్టనట్లు కొందఁ ఱభిప్రాయములకు నన్నయభట్టారకుని
ప్రతిభ గిట్టకున్నది. అందుచే నపు డపుడు వాచే నేవో విపరీతరచనలఁ
బ్రకటించుచుందురు.

త్రికనార్యాదికవిపుంగవుల కిట్టియసూయాద్యవగుణములు గిట్టవు.
కావుననే వారు తమకృతులలో సన్నయభట్టారకుని వేనోళ్లఁ గొనియా
డియున్నారు. విశాలహృదయుల మానసములయందు సన్నపాఠ్యుఁడు
వంద్యుఁ డగువిద్యాదైతుఁడుగానే ప్రత్యక్ష మగుచున్నాఁడు. ఉదార
భావముతోఁ బలుకవలసిననాఁ డాంధ్రకవిత్వవిశారదుని కవితాధార య
నన్యదుర్లభ మగునమృతధార యని యొప్పుకొనక తప్పదు. కావుననే
సదాశయులగు కావ్యకళాద్రష్ట లీకవిగదని రసభరితము లగురచనల

నాధారముగాఁ జేకొని, మనోహరములగు కృతులవిరచించి, నిజకావ్యములయందుఁ గృతజ్ఞతతో నన్నపార్శ్వనిఁ బ్రస్తుతించియున్నారు.

అద్వైతబుద్ధి కల యానాటి తిక్తనామలే కాక, యానాటికివినరులు కూడ నావాగనుశాసనుని కవితామాధునిఁ బలుతెఱంగులఁ గొనియాడుచున్నారు. కనుఁడు:-

“తీయని తెలుతేబల సుతప్రతిబోధితిభక్త్యక్తి సం
దీమఁ జభ్యురాజ్యరమణీమణి కన్నరమోక్షవైట్టి నిన్
హాయి సెబాసు బాగు బలిరా యని మెచ్చుచుఁబొంగు గౌతమీ
తోయతరంగగానములతో జతగూర్చి పాడుకొన్నదా.”

శ్రీవేంకటసుబ్బాస్వామీక్షీతులుగారు, భారతి.

ఇంతటి యెన్నిక గాంచిన నన్నయకవిసార్వభౌమునిఁగూర్చి యీ మధ్యకు బ్రహ్మతే కోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ. గారు మహారాజశ్రీ సామూహి బంగారయ్య బి. ఎ బి. యల్. గారితోఁజ్ఞాటుతోఁ బ్రకటించిన “ఆంధ్ర భారతకవితావిమర్శము” అను గ్రంథమునం దాంధ్రకవిమాన్యమును రెండు విడివిడి పాఠాలుగాఁ దెగఁగొట్టి, అందొకభాగమునకు వైదికదృష్టి యనియు, మఱియొక భాగమునకుఁ గావ్యకలాదృష్టి యనియు నామకరణముల నొనర్చి, రెండుసంపులనడుమనుఁ గోరాడవారి కోరడిని వేసి, మొదటిమడిని నన్నయావధానికిని, రెండవమడిని తిక్తనమంత్రికి నందఁజేసి పత్రముల లిఖించిరి.

ఈయేర్పాటు ముగిసినయనంతరము శ్రమయని తలంపక తరముల నిర్ణయించి, నన్నపార్శ్వనిమడి యించుమించుగా వట్టిచవుటిపటి యనియు, గరణముగారిపంపు సారవంత మనియు సిరపటచి, శ్రోత్రియనూ న్యములోని శాలిగణిశములను, ప్రెగ్గడపాలములోని జొన్నవెన్నులను సాహిత్యపణ్యసిధికిఁ గొనివచ్చి, వెలలేర్పాటు చేయింపఁ బాటుపడిరి.

పాదము వీరు వాటిలజాపితలు వ్రాయటలోను, తరముల నిర్ణయించుటలోను, పాక్షికదృక్పథము లోనై చేకూని, కరమారాజులోక నమునకు రానేరలేరి. వినుఁడు మనరామకృష్ణయ్యగారి భాషితములు-
“ఆతని (నన్నయయొక్క) వైదికదృష్టికి నిదర్శనములను గొన్నిటిని పరికిం

తము” “ఆతనికి (తిక్తనకు) రచనావిషయమున కావ్యకలాదృష్టి ఎట్లు ప్రబలెనో”

ఈతిగాఁ బండితకవిమండలిచే మధురా ధ్రువవిత్వమునకు సర్వ విధముల సగ్రగణ్యుడని, పేర్వడసిన నన్న పాఠ్యనికవితలో వైదికదృష్టి గోచరమగుచు గాని, తిక్తనజ్వలైతలోవలెఁ గావ్యకలాదృష్టి కానరాద నుభావమును బలుతావుల వెల్లడించుచున్నారు- పరిశీలింప నిది కోరా డవారి కోలాహలముకాని విశాలమగు వాదముకాదు.

శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారు మొదట వైదికదృష్టి యన నెట్టిదో, కావ్యకలాదృష్టి యన నెటువంటిదో, నిర్దుష్టము లగులక్షణములను నిర్వచించి యుండవలసివది. అట్లొనర్చక, మాటలను మాత్రము వాడుటచే సందేహరహిత మగుపదార్థతత్వము బోధకడకున్నది. సందర్భములను బట్టిచూడ వీరు దేనిని వైదికదృష్టి యనిరో, యయ్యది న్నయభట్టారకుని కవిత్వమునందుకంటె తిక్తనసోమయాజుకైతలో నెక్కువగాఁ జూపట్టుచున్నది. వీరు దేనిని గావ్యకలాదృష్టి మనిరో యది తిక్తనకైతలలో కంటె నన్న యాద్యనికవితలలో హెచ్చుగాఁ గన్పట్టుచున్నది.

తమకుఁ దిక్తనజ్వలైత సచ్చినచో మెచ్చుదగును కాని, నన్న యకవితను గూర్చి యిట్టి పిచ్చితలఁపులఁ దెలుపవగునా? ఇది తమపాండిత్యగణిమకు సరి యగునా ? శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారు నన్న పాఠ్యనికవిత వేదగానమువలె మొఱుగుగాను, తిక్తనాద్యనికైత జావళిపాటవలె మృదావుగాను వినఁబడు నని, భావించి యాదృష్టిభేదముల నెందిరో ! లేక నన్న యకవితలో వైదికక్తర్తనిష్ఠలును, తిక్తనకైతలో తాకిక కార్యకలాపములును, గానవచ్చుటచే నిట్టిభేదమును బాటించిరో !

వీరివిమర్శన నైపుణి యితటితోఁ బూర్తి గాలేదు. వేళొక క్రొత్తపుత్రుఁడు గూడ నడచినా. “నన్న పాఠ్యనికవితాప్రవాహగాభీర్యమునకు తిక్తనాద్యని యసమానకవితాచాతుర్యము వన్నె వెల్లుబుచే దీని కటిమహాప్రతిష్ఠ గలిగినది” అని నెలవెచ్చిరి.

ఇది కలమున సిరామిగిలి యుండుటచే నుబుసుపోక, వ్రాసినవా క్యము కాని, సరసమగు విమర్శనము కాదు. తిక్తనాద్యనికవితాకలాచా

తుర్యము నన్న పాద్యునికవిత కేకీతి వన్నెను గొనివచ్చినది ? త్రిక్షణ నన్న యకవితలోని పదదోషముల సరిచేసెనా ? అర్థలోపముల దిద్దెనా ? భావసాభాగ్యముల సమకూర్చెనా ? యతిభంగములఁ దొలఁగించెనా ? ప్రాసల సవరించెనా ? రసాలంకారాదులఁ జక్కవొజ్జెనా ? ఆవిద్యాదైతుఁడు కీరిశేషుఁడైన చెడువందలసంవత్సరములకుఁ బిమ్ముట జననమంది, నన్న పాద్యునికవితయందలి మాధుర్యపారమును జక్కగఁ గ్రోలి, కైత నల్లినత్రిక్షణ నన్న పాద్యునికవితకు వన్నెపెట్టుట యెట్లు పొసఁగును ?

అందుచేఁ ద్రిక్షణకవిత నన్న యకవితకు వన్నెఁదెచ్చుట యసంభవము. వాదసౌకర్యమునకు రామకృష్ణయ్యగారి యుక్తుల నంగీకరింపము. త్రిక్షణకైత నన్నయకవితకు వన్నెఁజెట్టునపుడు నన్నయకవితలోని వైదికదృష్టిదోషమును సవరించి, కవితాకలాదృష్టిలోని కేల మార్పదాయె ? అది సుభాకరబింబమునందలి యంకమువలె దిద్దసాధ్యము కాకపోయెనో ? త్రిక్షణకైత మొత్తముమీఁద నాంధ్రభారతమునంతటికిని గొప్పను గొని వచ్చిన దని తెలిపిన దమభావమునకుఁ గొంత సరిపడియుండెడిది.

సీ రిక్షనౌకయపూర్వవాదమునకుఁగూడఁ బూనికొనిరి. ఆక్రొత్త తథా కేదియనఁ ద్రిక్షణసోమయాజి నన్నయభట్టారకునిఁ బ్రస్తుతించుట నాడినవిద్యాదైతాదివిశేషములు నన్నయకుఁ బ్రశ్నేకముగాఁ జెడునవియే కాని, యామహితాత్ముని కవితకు సంబంధించినవి కావట ! కావునఁ ద్రిక్షణ నన్నయను స్తుతించెను గాని, యతనికవితను మెచ్చలేదట ! ఇది యపూర్వవాదము కాదా ? వినుఁడు నీరివాక్కులు. “ఆభారతమున మూఁడుపర్వములు ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుం డగునన్నయభట్ట ఆంధ్రభాషలో రచించెను” అని మాత్రమే చెప్పినాడు. విద్యాదైతుండు, మహితాత్ముడు, అనునవి నన్నయనుగూర్చిన విశేషణములు గాని ఆతనికృతినిగూర్చినవి కావు. ఆకృతీయందు నాకవితయందును విశేషాదరమును వ్యక్తపరచుటలేదు. ఆంధ్రమున మొదట నుద్గ్రంథమును రచించినవానిని ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుం డనుటలో విశేషము లేదు” (పుటలు 115, 116.)

ప్రాజ్ఞుడగు తిక్కయజ్ఞ ప్రకరణారబోషకము లగు విశేషణములచే నన్నయభట్టారకుని నుతిచియుండ నావిలువను గురింపనేరక, యిట్టివే డగునుడుల జాతినిడిదిరి. విశేషణములు న్నానిధిములు. బోషకములు, వ్యావర్తకములు, వ్యతిరేకములు, తటస్థములు నని.

అజాను బాహుల డగునీరుడు నిపునిజయమున కేగుచున్నాడు. ఇట-అజాను బాహువిశేషణము ప్రకరణార మగువిజయమునకుఁ బోషకము. నీలఘటమును దెచ్చు. ఇట, నీలవిశేషణము వర్తమానాది వ్యావర్తకము. నిద్రాహుడగు భటుడు కోటను గాపాడుచున్నాడు. ఇట, నిద్రాహు విశేషణము ప్రకరణార మగురుగ్గసారక్షణమునకు వ్యతిరేకము. పీతాంబరు డగుతేడు రాజ్యమేలుచున్నాడు. ఇట, పీతాంబరవిశేషణము ప్రకరణార మగురాజ్యచాలనమునకుఁ బోషకమును, వ్యతిరేకమును గాక తటస్థము.

కావ్యకలాచతురు డగుతిక్కనాచ్యుడు నన్నయభట్టనుగూర్చి వాడినవిశేషణము లన్నియుఁ బ్రకరణార మగుభారతరచనమున కత్యంతబోషకములై తనరారుచున్నవి. కనుఁడు- “అంభికపితృవిశారదుండు, విద్యాదయితూడు, మహితాత్ముడు, నగునన్నయభట్ట మూడుకృతుల దక్షత నొనర్చెను” వివేకినిభు విశేషణముల విలువను గురించిన నివి తప్పుక భారతకావ్యనిర్మాణమునకుఁ బోషకము లని యొప్పుకొనకుండురా? వీనియందుఁ గావ్యనిర్మాణకలాచాతుర్యమున కక్షతకురాని పొక్కుటైన గలదా?

తిక్కనబోమయాజి యేవిశేషణముల వాడిన గావ్యనిర్మాణకలాచాతుర్యము ప్రశ్నశ్చనుగునో యిట్టి విశేషణవిశిష్టము లగువిశేషణముల నన్నపాద్యుని బ్రస్తుతించు పద్యమున నలంకరింపఁజేసి యున్నాఁడే! అట్టి తటి నిట్టియాత్మేషములు నిలువగలను? దక్షతన్, అనుక్రియావిశేషణము కూడ నన్నయకుఁ జెడినదేనా? తేక “ఒనర్చెన్” అనుక్రియకా? “దక్షతన్” అనగా సామర్థ్యముతో నని కదా యర్థము. కవి యసమర్థు డగుచో నాతనిచేతలకు దక్షత యెట్లు సమహురును? ఇదికాక, తిక్కన నన్నయను నుతిచుకట్ల వాడినవిశేషణములు కావ్యనిర్మాణమునకుఁ బో

వకములు కానిచో నట్టివ్యర్థపదములచే బద్ధమును బూరించుటవలనఁ దిక్తనవ్రాతలయందు చేతగానితనము కన్పట్టవా?

మఱియుఁ దిక్తనవ్రాత నన్న పాఠ్యనిస్తుతించినట్లే వ్యాసమునీంద్రుని గూడఁ బ్రస్తుతించియున్నాఁడు. ఆప్రశంసలో నన్నయకు వలెనే వ్యాసయ్యకుఁ గూడ మూఁడువిశేషణముల వాఙ్మయమున్నాఁడు.

శా. విదవత్సాస్తవనీయభవ్యకవితావేశుఁడు విజ్ఞానసం

పద్విఖ్యాతుఁడు సంయమిప్రకరసంభావ్యానుభావుఁడు కృ

ష్ణదైపాయనుఁ డ్ధి లోకహితనిష్ఠాబూని కావించె ధ

ర్తాదైవతస్థితి భారతాఖ్య మగు లేఖ్యభావ యాత్మాయమున్.

ఈపద్యమునందలి విదవత్సాస్తవనీయ భవ్యకవితావేశుఁడు, లో నగువిశేషణములుగూడ వ్యాసవ్యక్తికిఁ జొదినవేనా? ఆపారాశరిభారత రచనాచాతుర్యమున కక్షకువచ్చునవి కావా?

శ్రీరామకృష్ణయ్యగారి విమర్శమార్గ మనుసరించి, కొంచె మీ పైపద్యమునందలి కావ్యకలాదృష్టినిగూర్చి చర్చింతము. “విదవత్సాస్తవనీయభవ్యకవితావేశుఁడు” అనఁగా వేదవేదాంగవేత్త లగుశోణియులచేఁ గొనియాడఁబడఁదగిన యోగ్యత గలకవితోద్వేదేక్షము కలవాఁడు. అనికదా భావము? ఈదీగ్గ సమాసవిశేషణముచే నెట్టికావ్యకలాదృష్టి భోధిపఁబడుచున్నది? మఱియుఁ బడితులు మెచ్చదగు కవితావేశము కలవాఁడనుటచే నాతనికవిత్యము సామాన్యులకు భోధపడ దని కదా చెప్పవలయును? అట్లగుచో “లోకహితనిష్ఠా బూని”, అని తెలుపుట యెటుపొసఁగును?

“స్త్రీ శూద్ర ద్విజబంధూనాం త్రయీ న స్తుతిరోచరా ।

ఇతి భారత మాఖ్యానం మునినా కృపయాకృతమ్”

అని వ్యాసుఁడు దయార్ద్రహృదయుఁడై స్త్రీ శూద్ర బ్రహ్మబంధు లనిమిత్రము భారతమును విరచించె నని ప్రకటింపఁబడియుండ విదవత్సాస్తవనీయముగా భారతము రచింపఁబడిన దనుటలోఁ గలకావ్యకలాదృష్టి యేదియో?

విద్వాంసులు దీనిం బఠియించి, సామాన్యులకు బోధింపరాదా యందురా? అట్లగుచో వారు వేదములద్వారముననే ధర్మబోధ చేయఁ గలరు. ఈ భారతాత్మనామముతో వానికిఁ బని యేమి? కావున వ్యాసుఁ డు భారతమును సామాన్యబోకమునిమిత్రమే వ్రాసెను, కాని, వండితుల కొఱకుఁ గాదు. “సంయమిప్రకరసంభావ్యానుభావుండు” ఈవిశేషణముచే లోకభ్రాసదూకులును శృంగారరసవిరోధులును నగునాటవికజటాధానులచే బ్రశంసింపఁదగిన లేఖ్యమనామమును విరచించెను గాని, కావ్యకలాదృష్టిగల ప్రాధికారికులు హర్షించుటకు నర్హులుగుకైతను సృష్టింపలే దని కదా తేలును.

“లేఖ్యంబైన మామూయమున్” అని భారతమునకు లేఖ్యమని విశేషణమును వాడటాఁ దిక్కు యేమివక్తఁడనమును చెలువనొచ్చెనో యిందలి కావ్యకలాదృష్టి యేదియో? వాత్యము, గేయము, శ్రావ్యము, ఆస్వాద్యము లోనగువిశేషణములు కావ్యముచెల్లకునోహారతను చెల్లును గావున నట్టివానిని వాడవలయును గాని, యీలేఖ్య మేమిటి? లేఖ్యమనఁగా వ్రాయఁదగినది. ఇట్లునుటచే భక్తనివ్రాతగానికి సాధ్యమనియా? అట్లగుచో జగవుట కింపుగా నుండదా? సత్యము తెలుపవలసినచో నీలేఖ్యంబైన యుపదము భారతాఖ్యుగు లేఖ్యంబైన యని, భావలయెక్కుప్రఖ్యాతికొఱకు వ్రాసినదిగాఁ గన్పట్టుచున్నది గాని, భావవిశేషమును వ్యక్తముచేయునదిగాఁ జూపట్టుటలేదు.

మఱియు “వేదామ్నామమున్” అనుటచే వ్యాసుఁడు వైదికదృష్టితో భారతమును విరచించెను గాని, కావ్యకలాదృష్టితోఁ గాదని, స్పష్టమగుచున్నది. “ధర్మాద్వైతస్థితిన్, కావించెన్” అని తిక్కన వాక్రుచ్చినాడు. ఇట ధర్మాద్వైతస్థితి యన భావ మేమి? ధర్మముతో నభేదమగు రీతి యని యా? లేక ధర్మాభేదముల నియతితో ననియూ భావము? మొదటిదైన యెడల నీధర్మము వైదికమా? లేకలాంకికమా? ఉభయార్థకమా? యీపదము లేకున్నఁ గల్గులోపమేమి? ఇదియున్నఁ బెంపొందు సాంపేమి.

“లోకహితనిష్ఠన్” అను వేఱొకపదము కలదు. దీనిభావమేమి? లోకహితమును గూర్చినపట్టుదలతో ననిభావ మందురా? “పూని” అను

పదము కలదే! మఱి దీని ప్రయోజనమేమి? పోనీ యేదో కావ్యకలాదృష్టిలో నిది దొరల సనుకొండము. “అర్థి లోకహితనిష్ఠన్” ఈసమాసమునందలి మొదటిమాట కర్థమేమి, “అర్థో భగ్గోయే రై వస్తు ప్రయోజననిష్ఠత్తిషు” అను వైఘాటిక ప్రమాణముచే స్థిలోక మన యాచక లోకమా? ధనికలోకమా? పేరుగల ప్రజాసమూహమా? వస్తువల్లోకమా? ప్రాయోజనలోకమా? నిష్ఠత్తిలజనమా? యీయర్థిలోకనిష్ఠలోని కావ్యకలాదృష్టి యేదియో?

తిక్తసంజ్ఞ కావ్యకలాదృష్టిలో జన్మించినపైపద్యముచును నటలుచున్న భవ్య, ఆవేశ, ప్రకర, అనుభవ, అర్థ, నిష్ఠ, పూని, ధర్మవైత సిద్ధి, లేఖ్యాదిపదములన్నియు బహుదాబరమునకు చక్రకువచ్చుచు గాని, భావోన్నతికి బలికినట్లుకని కావు. ఈపదములు లేకున్న బద్ధ్యముచు భావము చెడను. కనుక, జ్ఞానసాధనవిఖ్యాతు డగుకృష్ణవైతచాయ నుడు భారతామ్నాయమును గావించె. ఇదియే కదా, పద్యమునకు ముఖ్యమగు స్థము? ఇక్కడ బైరివినతివిన పదము లెరులకు? తిక్తన పైపదములవిలువను కావ్యకలాతులతో జక్కగ దూచి, వాడలేను. పదజాలము నెరిగినవాడగుటచే జేతికొనిన మాటల నెల్ల బద్ధ్యము లో బొందుపజేచినాడనుభావము తట్టుచున్నది. ఈరీతియాహలకు విద్యత్సంస్తసీయపద్యము తావొనుగుచున్నది. కావున రామకృష్ణయ్య గారిపద్యమునందలి యవైతభావకలితమగు కావ్యకలాదృష్టి యెట్టిదియో యోషికతో జూపెదరుగాత.

తిక్తస వ్యాసుని స్తుతించుపల్లవు, సన్నయను నుతించుపల్లవు, విరచించిన పద్యములందలి విశేషణములు కావ్యరచనకు బోషకములుగా నవ్వయించునాడే పైపద్యములు హృద్యము లగును గాని లేకున్న గేవల మర్థశూన్యము లగుమాటలట్లేగు లగును.

వీరింతటితో దనివినొందక, పై పెచ్చు సన్నయార్యనికవిత, ఎట్ట నార్యునికైతరుఁ గూటఁ దీసిక ట్టని, సమర్థించుటకు నిట్లు సెలవిచ్చియున్నారు. కనుఁ జాయన్నతభావవైఖరిని- “వైదికోత్తముడగు సన్నయథో

రణితో నతుకక, రసోచితములై తరువాతి ప్రబంధకవులధోరణికి మారదర్శకంబులైన గడుసుపోకడ లీయరణ్యపర్వ శేషమున నచ్చటచ్చటఁ గలవు.” (పుట 142.)

సదాశయలారా! ఇ డెంతటిసాహసోక్తియో కంటిరా! బాఁషఁడు మాల నంటక దూరముగాఁ దొలఁగి పోవునట్లు, ఎఱ్ఱన ధోరణి శ్రోత్రియోత్తముఁ డగునన్నయధోరణిం దాఁకక, దూరముగా నిలిచి, రసోచితము లగుగడుసుపోకడలతోఁ బరుగులికిన దంట! “శహ బాన్” విమర్శనమన నిట్లు కాన్యకలాదృష్టితో వెలయవలయును. ధర్మాద్వైతసిత్యుపబృంహితంబై భూమ్యుతోక్షములు మాఱుచ్రాగునట్లు శబ్దికరింప వీరికిఁ గాక నేరికి శక్యమగును!

మన ఎం.వ.గారు నన్నయమాటలు పేలవము లనియు, ఎఱ్ఱననుడులు గంభీరము లనియు రుజువుచేయుట కరణ్యపర్వ శేషమున, ఎఱ్ఱనవర్ణించిన పరిక్షితుఁడు మహాకనాయకుఁ డగు “ఆయు” వనువాని కూతురు సుశోభన యనుదానిఁ గాంచి, కామించుటను బ్రమాణముగా నొసంగిరి. వినుఁ డాసందర్భమును:- “పరిక్షితుఁ డననొకరాజు మృగయారతుండై పోయి, వనంబున నొకపూవుఁబోడిం గనియె”

“కని యంతఁ గదిసి యాకామినియొప్పులఁ బొడ్డి దగుల మీఠినతమకంబున ననిమిషలోచనుండై, జననాథుఁడు మదన బాణసంహతిఁ దూలెన్”

అదియు నతిసుందరం బయిన తదీయమూర్తివిభవంబునకు మెచ్చి సాభిప్రాయంబుగా నవలోకించె నంత నమ్మహీకాంతుఁ డక్రాంత కిట్టులనియె.

“ఎవ్వరిదాన వంబుజడ శేక్షణ యేకత మిట్లు లేల నీ

వివ్వనభూమియందుఁ జరియించెను నాపుఁడుఁ దండ్రి పంపునం

దివ్వనభూమియందుఁ జరియించెద సద్వరుఁగోరుకన్య నే

నెవ్వరిదానఁ గావలయు నేర్పడఁ జెప్పము రాజనందనా”

అనిన దానిప్రగల్భవచనంబులకు నధికలోలుండై భూపాలుండు దనయభిలాషం బెఱింగించిన”- ఈరంగమట! ఎఱ్ఱనప్రాగల్భ్యమును వెల్లడి సేయుటకు నక్రమము వచ్చినది! ఇటు నెఱ్ఱనార్యుని కైత సాంపుగా నున్నదని యనవచ్చును గాని, నన్నపార్యునికయితను ధిక్కరించుచున్న దనుట

యనాలోచిత మగు వాదము. ఎం. ఏ. గా రాదిపర్యమున నన్న పాత్యుడు చిత్రించిన యయాతి, దేవయానిగాంచి సంభాషించిన ఘట్టమును బరిచియుండిన నిట్టివాదమునకు నడుమఁక^ల యుండజివాగుకాదు.

కరికింపుడు, విద్యావైతుఁ డాతావునఁ జిత్రించిన సరససాహితీ విలాసలాఠిత్యమును - యయాతిమహారాజు మృగయాభిలాషియై వనము నకేగి, కొంతవడికిఁ బిచాస్తాచేఁ బానీయములకై తిరిగి తిరిగి, యొక నూతిదరికేఁగి యగుఁ బడియున్న యొక యవతీమణి నీక్షించెను. ఇట భూపావలోకిత యగుఁడైన సాంపెతముపుగా వర్ణింపఁబడినదో కనుచు.

“తన్నాపము న విలసన్నలఘనవల్లి

యన్నిష్ఠసఖి నాడియున్నదాని

గురుకుచయుగముపైఁ బరువడిఁబోరఁగెడు

కిన్నీరు పూరించుచున్నదానిఁ

దఃసమీపమునకు జరులయాగిమనుఁబు

వన్నుగాఁ గోరుచునున్నదాని

వరుణదేవుతోడఁ గరమల్లి జలనివా, సఃకునిడిచి భూస్థలంబువలని

కరుగుదేరున్న వరుణేంద్రదేవియు, బోసిదాని దేవయానిగనియె.”

నన్నయభట్టారకుఁ డీశద్యమునందఁ దరంగింపఁజేసిన భావగాంభీర్యసంపదను గావ్యకలాకోవిదలు కన్నుల నడ్చికొని “బళ్ళి రే! నన్నయకవి సార్వభౌమా!” అని శిరఃకంపంబులఁ జేయకుండురా ?

అట పరీక్షితుఁడు సుశోభనను జూచి “ఎవ్వరిదానపు” అని పద్యముతోఁ బ్రశ్నించియుండ నిట యయాతి దేవయానిగాంచి “నీ వేవ్వరిదాన విష్ణుల యేకతంబ యిష్టిపినాతరకూపమున నున్నదానపు” అని వచనముతోఁ బ్రశ్నించెను. పరిశీలింపఁ బరీక్షితుని ప్రశ్న గీతకిని యయాతి ప్రశ్నగీతకిని దారతమ్యము విదిత మగును. యయాతి ప్రశ్నలో దేవయానిపై నంకురించిన కనిరము గోచరించును. అయ్యది ప్రకరణార్థ మగు నాపన్న సంరక్షణమున కెంతయుఁ దగియున్నది. ఇంతియకాదు దేవయాని చరితమును విని, యాసార్వభౌముఁడు దయాభుక్తై యావిప్రకన్య నాప

దనుండి యుద్ధరించె ననుపద్య మాంధ్యకవితాసతీమతల్లికి శిరోమణియై
తనరారుచున్నది. కనుఁగూ-

“జులివిలోలవీదివిలసత్తుకాంచినమంచితావనీ
తలవహానక్షమబురు దక్షిణాహస్తమునా దనున్నచు
దళకరుస్తుకవారికణకమకరాబ్జముచట్టి నూతిలో
మొవడఁ గోమలిగిరిచె విస్తృతస్థి యమాతి స్థితితోన్.”

ఈపద్యమున నన్నయభట్టారకుఁడు కురుక్షేత్రాస్త్రవియొక్క యార్జ
జనరక్షణదక్ష మగుదక్షిణాహస్తముచు బృతిపక్షవక్షస్థలవిదళవక్షమ మగు
నట్లు వర్ణించియున్నాఁడు. ఈకూర్పక్షరలక్షల కర్హమైయున్నది. పరుల
క్షేమముల సంఘటింప నభిలషించు క్షత్రియవీరుని కరముచు వర్ణింపఁదగు
లక్షణము నీపద్యము బోధించుచున్నది.

ఇందలి విశేషణము లన్నియుఁ బ్రకరణార్థ మగు నార్హసరక్షణ
మును బహుసరసముగాఁ గావించుచున్నవి. ఇందు వ్యర్థమగుపద మొక్క
టియుఁ గానరాకు. కవిత్వ మతన్ని మనోహరార్థకలితమై యుండవల
యును. కావ్యకలాదప్త లక్ష్యైతద్వస్థితో నీపద్యరాజమును గాతురేని
నన్నయభట్టారకుఁడు విసమూఢివందనముల సమర్పితు రనుట యతిశ
యోక్తి కాదు.

ఇట్లులేల వెలుఁగుకై తేనెసోనలు నన్నయభట్టారకుని భారతమునఁ
బెక్కులు కలవు. సశ్యకృష్ణులకు నన్నయకవిత వెన్నెలవలెఁజల్లనై, రసా
లఫలమువలెఁ దిమ్మనై, హృదయాహ్లాదమును సమసూర్పు గుఁడును.
రామకృష్ణయ్యగారు నన్నయకవితకడ నెట్లుఁకవితను బెద్దఁజేయఁజూచుట
రాయంచకడ సూరచిచ్చుకను మెచ్చుటవంటిది. ఏమగురా, అసమాన
సాహితీసౌందర్యశోభిత మగునన్న పాద్యుని కవితను, అద్దానియొద్దలఁ గ
న్నులనద్దికొనిన తిక్తయజ్వలైతరు, నాధారముగాఁ గొని, సర్వవిధముల
వారిరచనల ననుకరించుచుఁ గావ్యరచనకు దిగినయెట్లున సప్తతాత్రకవి య
నుటకు నీలులేకు. ఈవిషయమును మన రామకృష్ణయ్యగారంగీకరిం
చియే యున్నారు. చూడుఁడు, “ఇది యంతయు కేవలకథారథనపద్ధతిని

(నారెటిన్ స్టయిల్)గాక సంభాషణశైలిలోఁ బడిన దగుటచే, త్రికనామ్యుని శైలి ననుకరించినది. ఎఱ్ఱాపైగడ కవిత్వ మనుటకు సందేహములేదు” త్రికన సన్నయకవిత ననుకరించియుండుటచేఁ బరంపరాసంబంధముచే నీ యిరువురికవిత్వమును నెఱ్ఱన యనుసరించె ననఁదగునుగదా?

ఎఱ్ఱనకవితనుగూర్చి యభివత్తికన బిరుదాంకితు లగుశ్రీమద్రాష్ట్ర సుబ్రహ్మణ్యశర్మగా రే మనినో వినుడు. “భారతరచనయందు ఎఱ్ఱన తక్కినయుభయకవులమార్గములను సమ్మేళన మొనర్చుకొని, తనరచన సాగించినాఁడు”.

ఇ ట్లెఱ్ఱనకావ్యమును సాకల్యముగాఁ జదివినప్రాజ్ఞు లెల్లరు నెఱ్ఱన సన్నయకవిత్వము ననుకరించి, కావ్యముల విరచించె నని తెలుపుచుండ వీరుమాత్ర మెఱ్ఱన సన్నపామ్యుని కవితావాసన నాసనుబడకుండ ముక్కు మూసికొని, భారతమును వ్రాసినట్లు సిద్ధాంతీకరించుచున్నారు.

ఎఱ్ఱన సన్నపామ్యుని వైదికధోరణితో సతుకకుండ నెడమై కవిత్వ నల్లనో లేదో తెలియరు కాని మన ఎం.వీ గారుమాత్ర మెఱ్ఱనను సన్నయకవిత్వము దఃకిరాకుండ దూరముగఁ దఱిమిరి. కాని యెఱ్ఱన రాకడ లలో సన్నయపోకడలు చూపట్టుచున్నవి కనుండు:—“ఎవ్వరిదానపు” సన్నయ- “ఎవ్వరిదానపు” ఎఱ్ఱన- “ఇట్టిల యేకతాబ యీదిపినాంతరి” సన్నయ- “ఏకత విట్టులేల నీవివ్వనభూమి” ఎఱ్ఱన.

ఇట్లులుండ నెఱ్ఱన సన్నయకవిత్వకు దూరుఁ ద్రేనట్లు తెలుపుట యెట్లు పానఁగును? ఎఱ్ఱన వీరికిఁ గలలో సాక్షాత్తొంది చెప్పెనా?

శ్రీరామకృష్ణయ్యగా రెవఁడు వైదికోత్తముఁ దగునన్నయధోరణితో సతుకక దూరము గాఁ దొలగి, కొండపైకెక్కి ప్రాథకవితాస్రవంతిని ప్రవహింపఁజేసె ననినో యతఁడు తన హరివంశసృసింహపురాణముల యందు సన్నయభట్టారకు నిట్లు ప్రశంసించియున్నాఁడు.

ఉ. ఉన్నతగోత్రసాధవము నూర్జితసత్త్వము భద్రజాతినం

పన్నము నుద్ధతాస్యపరిభావిమదోక్తము న్నరేంద్రపూ

జోన్నయనొదితంబు నయి హృత్తుప సన్నయభట్టకుంజరం

బెన్న నిరంకుశోక్తిగతి నెందును గ్రాలుటఁ బ్రస్తుతించెదఁ. (హరి.)

“భాసురభారతారముల భంగులు నిక్క మెఱుంగ నేరమిన్
గానట బీసట చదివి గాథలు ద్రవ్యతెరుగువారికిన్
వ్యాసముని ప్రణీతవరమారము తెల్లగఁ జేసినట్టి య
జ్ఞానకల్పములం దలఁతు నాచ్యుత సన్నయత్తి క్తవాచ్యులన్. (నృసిం)
త్తికనాచ్యుని శిష్యుడగుమారస సన్నవాచ్యున కెట్లువందన మొ
నర్చియున్నాఁడో చూడఁదగును.

“సారకభాసుభారస మజస్రము నాగళపూతాబుగా
నారంగగ్రోలుచున్ జనులు హర్షరసాంబుధిఁ దేలునట్లుగా
భారతసంహితన్ మును నికర్యము తెవ్వఁ జొనర్చె నట్టి వి
ద్యారమణీయు నాంధ్రకవితాగుగు సన్నయభట్టుఁ గొల్పెడన్.”

ఈరీతిగా సన్నయభట్టారకుని మధురరసభరిత మగుకవితాస్రవంతి
జాహ్నుగీప్రవాహమువలె నాంధ్రదేశమును బావనము చేసియుండ సన్న
యకవిత రసహీన మగువైకద్యత్వతోఁ గూడియున్న దని, మన కోరాడ
రామకృష్ణయ్యగా రెట్లు వ్రాచుసాహసించిరో?

ఇదికాక సాహిత్యోచనలయందు లలితము లగుకలావిలాసములు
చూపట్టును గాని, జాతిస్థిరములు పొడకట్టునా? వెదికుట కావ్యములలో
హోమసమీధలును, రాచవారికైతలలో నాముగఁడీలును, వైశ్యులరచనల
లోఁ దూనికరాలును, కాపులకబ్బములలోఁ గలుపుతీతలును, కాంతా
మణులకవనములలోఁ గాటుకమఱకలును, నాడింధములకపితృములలో
హసంతీభూష్టారిములును, నాపితులవ్రాతలలోఁ దంటనపుడిటికలును,
కువిందస్థింధములలోఁ బడుగుపేకలును, లోనగు కులకృత్యములు
చూపట్టునా? చూపట్టునందురా? అయినచోఁ గరణముల పాత్రములలో
ససలుమినహాలు చూపట్టును గాని కావ్యకలాదృష్టులెట్లుకన్పట్టును? ఇ
దంతయు, యం. యే. గారి విమర్శనముచే జనితమైన ప్రతివిమర్శనము
కాని, త్తికనాచ్యుని కవితపై జనించిన యీసుచే వ్రాసినదికాదు.

సన్నయత్తికచ లిరువురును ససమానకవితావైదగ్యభాసితులగు
పండిత ప్రకాండలు; నా కీమహితాత్ము లిరువురిపై నను భేదరహిత మగు
గౌరవభావముకలదు కాని, భేదదృష్టి లేదు.

“చ జ యు.”

— విద్వాన్ దర్శా సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, పితాపురము. —

నూ:—ఇ ఈ ఏ వలంగూడినచజలు తాలవ్యములు.

అతి ఉడొం బిటబొలంగూడినచజలు దంత్యములు.

అని బాలవ్యాకరణము.

శ్లో. అన్త్యస్తాలవ్యశ్చ ర్వక్ స్సాన్యో- అను చింతామణి పై రెండుసూత్రములకు మూలము. ఈచింతామణిహితమున దంత్య తాలవ్యపదార్థములకు నుద్దేశ్యత్వ మని యొకపక్షము విధేయత్వ మని మఱొకపక్షమును నానూన్యభ్యాసములం బట్టి లభించుచున్నవి.

వీనిలో, అప్పకవి, అహోబలకుండితుడు మున్నగువారు దంత్య తాలవ్యపదార్థములకు నుద్దేశ్యమునే హితముచేయుచు ఉన్త్యస్తాల చింతామణిసూత్రములను, ఈమతమునే యనుసరించుటలును అభర్వణాచార్యులు చిన్నయసూరి మున్నగువారు వానికి విధేయత్వము నాశ్రయించుటలును వాచిగ్రంథసంస్కరణములబట్టి గోచరించుచున్నది. ఉద్దేశ్యత్వనాకుల మతములకు సమాంతరభేదములుకూడ గలవు.

దంత్యః చుః అకారపరకః తాలవ్యః చుః వక్రపరకః. ఇటులు, ఉద్దేశ్యత్వపక్షమున యన్వయము. ఇట దంత్యచవర్గ ఉద్దేశ్యము, అకారకత్వము విధేయము. ఇటులే తాలవ్యచవర్గ ఉద్దేశ్యము, వక్రపరకత్వము విధేయము. విధేయత్వపక్షమున అట్లే అకారః పరశ్చేత్ చుః దంత్యోభవతి. వక్రః పరశ్చేత్ చుః తాలవ్యోభవతి అని యన్వయము. ఇట చవర్గ ఉద్దేశ్యము, అకారము నిమిత్తము, దంత్యత్వము విధేయము. ఇటులే చవర్గ ఉద్దేశ్యము, వక్రము నిమిత్తము తాలవ్యత్వము విధేయము. ఉద్దేశ్యనిమిత్తములు ప్రమాణాంతరసిద్ధము లనియు విధేయము తత్ప్రమాణమాత్రగమ్య మనియు శాస్త్రానురూపము.

ఉద్దేశ్యత్వపక్షమునఁ దాలవ్యముగా నుచ్చరింపఁబడు చవర్గుల చేట, చేద మున్నగుచోటల చకారమునకుఁ బరమము అకారమా?

ఏకారమా? అనుసంశయము నీ వాక్యము తొలగించి ఏకారమే కలదను నిశ్చయమును గలిగించుచున్నది.

విధేయత్వమునున అకారవిశిష్టముగా నుచ్చరింపఁబడు చవి, చాన మున్నగుదోట్ల చకారము దంత్యమా? తాలవ్యమా? అనుసంశయమును నివర్తింపఁజేసి, అద్విత్య అనువాక్యము దంత్యమే అను నిశ్చయమును గలిగించుచున్నది. ఇట్లే ద్వితీయవాక్యార్థ మూహించునది.

అప్పకవి తనమతము నిట్లు ప్రదర్శించెను.

ఆ. వె. ధంత్య దంత్యములను దాలవ్యములు నన
వికృతిచజలు రౌఢవిధము లయ్యె,
నీని నెఱుంగకున్న విశ్రమభంగము
దొడని కాన్యములను దోష మొదవు.

చజలదంత్యతాలవ్యత్వ వ్యవస్థ తెలియనియెడల విశ్రమభంగము కలుగునను నీపద్యార్థముపై యతియందు దంత్యతాలవ్యములకు మైత్రి యుండఁగా యతిభంగ మెఱు? అని ప్రశ్న పొడముచున్నది. కాని దంత్య తాలవ్యవర్ణములకు నుత్తరమున నుండుస్వరము తెలియనియెడల యతి భంగము గలుగు నని పైపద్యతాత్పర్య మని యూహించునగు.

ఆ. వె. దంతజంబులెల్ల దలకట్టులును వాని
యందు దీర్ఘములును బొందియుండు
తాలుజాక్షరములు తనరారు పూసావ్వి
వక్రయతము లగుచు వజజనాథ.

ఇట “దంతజంబులెల్ల” అనునది యుద్దేశ్యవాచక మనియు “తలకట్టులు వానియందు దీర్ఘములును బొందియుండు” అనునది విధేయవాచక మనియును సూహించునగును. ఇట యుద్దేశ్య విధేయభావవ్యత్యాసము చేసినయెడల విశ్రమభంగాపాదనానుపపత్తియు చిగురు చుట్టము మున్నగుపట్ల వ్యవస్థచేయమి న్యాయతయు సంభవించును. కాని ఆ..... జాగనంగ దంతజంబు లయ్యె. ౨ ౧౧౭ ఆ. చెప్పరాని...చిటుతయే నందుని, కట్టియనంగఁ దాలుభవము లయ్యె. ౨. ౧౨౦ ఆ. చందమామ...అనంగ దంత్య చజలు ౨. ౧౨౨. ఇత్యాది పద్యస్వరస్యముంబట్టి

విధేయత్వపక్షము స్ఫురించును. అయినను బూర్వోక్తదోషప్రసక్తిచేత నీపక్షమునఁ దాత్పర్యము లేదని యనుకొనఁదగి యున్నది. పైపక్షతులఁ బట్టి యుభయవిధాన మాన్త్రయించె ననుటకు నన్యోన్య్యాశ్రయదోషము వలన వలనుపడదు. దంతజుబు లెల్ల ననుపైపక్షద్యమందలి వానియందు దీర్ఘములు అరునది మూలసూత్రమందలి అత్పదముఁజొక్క తకారము ముఖసుఖార్థమని వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నది. ప్రాస్వాదివక్రముతములు:—వక్రము=ప. ఆదినక్రము=ప. ప్రాస్వాదివక్రము=ప. ఈ యప్పకవినుతమున దాలవ్యచజలు సార్వత్రికముగా ప్రాస్వవికారపిశిష్టములు. చేయి, చేర, చేయు మున్నగుకొలఁదిపదములయందలి తాలవ్యచజలుమాత్రము దీర్ఘవికారవిశిష్టములు. బహుళముగా దంత్యచజలకే దీర్ఘవికారవైశిష్ట్యము కలదు. ఈవిషయము —

ఆ. చేతఁజీరలేదు చేతఁడువరహాలు

... ..

పటలుకొన్నిదీర్ఘవక్రలిపులు. ౨౧౨౧. అనుదాసింబట్టి స్పష్టమగుచున్నది, ఈమలేమున, చెయివు మున్నగుచోట్ల చకారము లోకవ్యవహారమువలనఁ దాలవ్యమని తెలియచున్నది, గాన, పైనున్న యచ్చ ఎకారము గాని అకారముకా దనుటయే ముఖ్యప్రయోజనము కాన చవిమున్నగువాని అకారముతో చెయివు మున్నగువాని ఎకారమునకు యతివా రింకఁబడినందున “వీనిఁబెలియకున్న” అనుపద్యము సంగతమగుచున్నది.

అహోబలపండితుఁడను, అద్వైత్య ఇతి అత్ర వికృతౌ దంత్యః యః చవర్గః ఆత్ అకారవాన్ భవతి. చవి, చాన, చమురు, చప్పుడు ఇత్యాది. తాలవ్యః యః చవర్గః అత్ర వక్రః స్యాత్ ఏకారవాభవతి. చెవి, జేగులు, చెమట, చెలువు ఇత్యాది. అని వ్యాఖ్యానము చేసెను. దీనిఁబట్టిదంత్యతాలవ్యములకు ద్వైత్యత్వము స్వారసికముగా సిద్ధించుచున్నది.

అభిహారాదులు శ్లో. “చస్తాలవ్యే స్వరే కంతాలవ్యేపి చ తాలుజః । దంత్యోన్యత్ర పదాద్యేచి బహుళం పూర్వవద్భవేత్” అని వివరించుటచేత, నీలేనికి విధేయత్వ పక్షమభిమతమని స్పష్టమగుచున్నది.

ఈకారిక, అభర్వణాకృత మని పెద్దలవ్యవహారము ననుసరించి యిట్లు న్నా యుట యైనది. ఈమతమున మూలస్థమైన అత్పదము అలక్షణాదిబట్టిబోల కును వక్రపదము ఇతివేద(వి)లకును లక్షకము లని యెఱుంగవలయును.

చిన్నయసూరి సూ:-—చుస్తాలవ్యే తాలవ్యః- అక్షాదిషు దం త్యోవ్యత్ర- అని తనసూత్రాంత్రవ్యాకరణమునఁ జెప్పెను. ఈతఁడును దీ నిబట్టి విధేయత్వ వాదియే యని స్పష్టము. సూ:-—చుస్తాలవ్యే తాలవ్యః దంత్యోవ్యత్ర అక్షాదిషు అను ముద్రితపాతక్రమము అసాధువు. కా నిచో అక్షాదిషు సూత్రము దంత్యపదానువృత్తివే దంత్యనిధానుక మ గును గాన దంత్యోవ్యత్ర అనుసూత్రము చేతనే అక్షాదులయందు దం త్యవిధానము సిద్ధించుటచేత ఈసూత్రము వ్యర్థమనక తీరదు. చుస్తాలవ్యే తాలవ్యః అనుసూత్రోత్తరమున 'అక్షాదిషు' అనివర్ణించియెడల తాల వ్యపదానువృత్తివే తాలవ్యనిధానుక మగును గాన నైచువ్యనిక కవకా శము లేదు. అక్షాదిసూత్రమువలన చాను, చాణ, జలగ మున్నగువి సంగ్రహీతము లని యెఱుంగుచు. ఈసూత్రమున దనబాలవ్యాకరణ మున ననువదింపమికి నావ్యాకరణమునకుఁ గలబాలత్వమే కారణము కానోపును. అక్షాదిపదములందును దంత్యములే యని శబ్దరత్నాకర మునఁ గలదు. కాని యిది యా చిన్నయసూరిమతమునకును లోకవ్యవ హారమునకును విరుద్ధము.

ప్రొ. వ. చి. పీ. సామ్రాటుగారు చింతామణినిషయపఃశోధనమున “ఉచ్చారణమునం దెచటి చజలు తాలవ్యములుగా నుండునో వానిపైని యెత్వమున్న దని యెంచుట సాధు వగు ననియు యెచటిచజలు దంత్య ములుగాఁ బలుకఁబడునో వానిపైని అత్వమున్నదని యెంచుట సాధువగు ననియు నీసూత్రము నిర్ణయించుచున్నది. కాఁగా చాఁద, చాఁట, చాఁకు, జాన మున్నగుస్థలములలోని చజలు తాలవ్యములుగాఁ బలుకఁబడుచు న్నవి గాన నవి యెత్వవిశిష్టములే యని సిద్ధాంతిత మగుచున్నది. అయ్యవి అత్వవిశిష్టములై యుండుటయే సత్యమైనయెడల చాఁకు, చందురుఁడు, జాము మున్నగువానివలెనే పలుకఁబడుచు నుండవలసియుండును గదా

అని పరిశీలించుకొనవలె నని యీసూత్రము పదేశించుచున్నది” అని వ్రాయుటవలన వీరికి నుద్దేశ్యత్వపక్షమే యభిప్రేత మని తోచుచున్నది.

ఉద్దేశ్యత్వపక్షమున చవి, చాన మున్నగుచోట స్వరసంశయము లేదు గాన స్వరసంశయనివృత్తికై యీరంభింపఁబడిన ‘అద్దంత్య’ అనువాక్యము స్వస్థమగును. విధేయత్వ పక్షముం దన్ననో చవి మున్నగుచోట స్వరసందేహము లేకున్నను దంత్యతాలవ్యసందేహ ముండుటవలనఁ దన్నివృత్తికై యీవాక్యము సార్థకము. ఇక- ఉద్దేశ్యత్వపక్షమునఁ బ్రసక్తి లేని లక్షణ యీవిధేయత్వపక్షమున నాశ్రయింపఁదగి యున్నది. వైయర్థ్యము నాశ్రయించుటకంటె లక్షకర్తవ్యము నాశ్రయించి సార్థక్యమును వర్ణించుటయే సముచిత మని శాస్త్రజ్ఞులకుఁ దోచకమానము.

మఱియు లోకవ్యవహారమున, తాలవ్యములుగాఁ బ్రసిద్ధములగు అక్షరము (చూ. సూత్రాంశ, వ్యాకరణము), జాణ (చూ. యయాతీచరిత్ర ౪-౯౦), చాయ (చూ. వసుచరిత్ర ౧-౧౦౨), జలగ (చూ. శబ్దరత్నాకరము), జడ (చూ. విజయవిలాసము ౩-౧౩) మున్నగుచోట వక్రశరకర్తవ్యరూపవివేచనవిధానరూపదోష మీయుద్దేశ్యత్వపక్షమునఁ దటస్థించుచున్నది. ఇట్టిదోషము చిన్నయసూపమతమున లేదు.

శ్రీశాస్త్రులుగారు “ఇక వీరనుకొనిన యుత్పత్తి సానములను బారాయణముచేయుటకే నన్నయభట్టు అద్దంత్య ఇత్యాది పైసూత్రముల నారంభించె నన్నచో వక్రమగునోత్పత్తియుతోఁ గూడిన చజలు గూడ నీసూత్రముచేఁ దాలవ్యములే కావలసివచ్చును గాన నిచట నన్నయభట్టారకుఁ డసమగ్రముగనే గాక ప్రమాదముగఁ గూడ సూత్రించె నని చెప్పువచ్చును. నిజముగాఁ జిత్రామణిగో నిట్టి ప్రమాదముగూడ నున్న దని తలఁచియే సూరిగారు పైవీటిని సూత్రించిరా యని యాలోచింపవలసి యున్నది.” అని చిన్నయసూపిపై దోషము చెప్పిరి. కాని నన్నయభట్టారకుఁడు ‘విజయోవక్రః’ అని ఓకారమునకుఁ గూడ వక్రసంజ్ఞ చేసి యీ వక్రశబ్దమును దనదంతామణియందుఁ ‘దాలవ్యశ్చ ర్వక్రసాన్య’ త్తను నొక్కచోట మాత్రమే వ్యవహరించుట యు నాస్థలమునఁగూడ ఓకారము

నకుఁ బ్రయోజనాభావము తటస్థించుటయుఁ గలుగుటచే ఓకారము నకు వక్రసంజ్ఞకు ఏమిఫలమో, “అద్వంత్యః తాలవ్యశ్చస్యా దైత్యే మిథ స్సచరశ్చ” అనులఘున్యాసమున నభీష్టసిద్ధి యగుచుండఁగా నిష్ప్రయోజనమగు ఓకారముచు గూడ బోధించెడి వక్రశబ్దఘటనమున కేమిఫలమో శ్రీశాస్త్రులుగా రూహింపవలయును.

సామాన్యముగా- ఇతరులకు అభిమతము గాని పదాదియకారమును నన్నయభట్టారకుండు కంఠాక్తిగా సంగీకరించినట్లే ఓకారము షరమగునపుడు చవర్గనకుఁ దాలవ్యోచ్చారణము గూడ నీతని కభిమత మని వక్రశబ్దమునకు సార్థక్యము చెప్పవలయు నేమో విచక్షణు లూహింతురగాక ! సర్వం శమ్.

సరస్వతీరామాయణము.

— జనమంచి సీతారామస్వామిగారు—అనకాపల్లి.

శ్రీసూర్యరాయమహారాజపోషణముచే దేశభూషణమై కవిబుధ తోషణమై, యాంధ్రవిద్రోహిజనభీషణమై విరాజిల్లుచున్న 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు'నకు రజతోత్సవ మగుదినముకంటె సాభాగ్యుదినము గలదే? ఈతెలుగులని పండుగున కమందానంద మొదని యాంధ్రుని జన్మము జన్మమే? ఆంధ్రభాషాభిమాను లందఱు నిట్టిశుభసమయమున స్వాత్మా హసూచకముగ శక్త్యనుసారముగఁ గానుకలు తెచ్చి యమృతాదారవిందముల సాన్నిధ్యమున సమర్పించి చింతాగులు కావలదా? కావున నేనును "ఉపతథా"ని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని, ధైర్యసాహసభక్తివిశ్వాసములతో నొక్కవ్యాసము వ్రాసి, "యదియ పదివేలుగ భావించి పరిగ్రహింపవే తల్లీ" యని పరిషదంబాధవ్రతముకడ నర్పణముసేయఁ బూనితిని. కామోద్ద్రేకజనకములునగునీతిబోధకములు సపర్యాకోచీసమన్వితములు నగుగ్రంథము లిప్పుడు కుప్పతిప్పులుగ నుప్పతిల్లుటఁగాంచి, తిక్కు పోత నాది మహానీయాంధ్ర కవితాసామ్రాజ్యపట్టభద్రులఁ గన్నయాంధ్రజననీ మతల్లి కిప్పు డెంతటిగుడ్డినయులు సాధించెనో" యని కంటఁ దడివెట్టి యాంధ్రవాఙ్మయ శ్రేయోభిలాషులు కొందఱు హాహాకారములు చేయుచున్నారు. కాని, యంతనిరాశకు సంతనిగుల్పాహమునకు సంతవిపాదమునకు నవసరము లేదని నామనవి. ఈకాలమునందును సారస్వతాభరణము లని చెప్పఁదగిన గ్రంథరత్నములు రచించుచు దేశోపకారపరాయణులైన మహానీయు లెందఱో కలరు. వారిలోఁ గొందఱు క్రిమంతులైరి. పూజాపురస్కారములు లేక బూజుపట్టిన దేవతావిగ్రహములవలె మతికొంద లున్నారు. ఎంతటిప్రజ్ఞ కలవాడైన నదృష్టవిశేషము లేనిదే యశోధనము లభింపవగదా !

"Full many a gem of purest ray serene
The dark unfathomed caves of the ocean bear,

Full many a flower is born to blush unseen
And waste its sweetness on the desert air."

(మహాభారతాశిగర్భమున నకలంఘితేజోవిరాజమానము లైన
యనర్థ రత్నము లెన్నియో పడియున్నవి; నిగ్రహ ప్రదేశములయందు దివ్య
కుసుమము లెన్నియో పొడమి తమమనోహరసౌరభమును న్యర్థముగ
గాలిపాలు చేయుచున్నవి.)

అని చెప్పిన యాంగకపీశ్వరునిమాటలు యధార్థములుగదా.

అట్టిభావమునే చమత్కారముగ లీలాశుకనుహాకవి యీ క్రిందిశ్లో
కమున వెల్లడించె:—

శ్లో. ఉర్వాస్యం కోఽపి మహీధరో లఘుతరో దోర్భ్యం ధృతోలీలయా

తేన త్వం దివి భూతలేచ సతతం గోష్ఠస్థోద్ధారకః

త్వాం త్రైలోక్యధరం వహామి కుచయో రస్త్రే న తన్ద్రాశ్రయే

కిం వా కేశవ భాషణేన బహునా? పుత్రైశ్చ ర్యశో లభ్యతే.

కావున, యశోవ్యాప్తి లేనంతమాత్రమున నెవరికవిత్వ మైనను
బ్రహ్మసనీయుము కా దనుట యుక్తముకాదు. ఇట్టి యభిప్రాయము కల
వాడ నగుటచేతనే, యొకమిత్రుడు “సరస్వతీరామాయణము” అను
నొక పుస్తక మిచ్చి “యిదిమీరు తప్పక చదివి యెట్లున్నదో మొగమో
టుము లేక వచింపుడు” అని కోర, గ్రంథము రచించినవారిపేరు నేని
తకు ముందెన్నడు విని యుండకపోయినను, సరే యని వెంటనే దాని
నిఱికిఁ దీసికొనిపోయి చదవుట కారంభించితి. తన్మానుష్య మే మని
నుడువును? విస్తరమానందపరవశుడ నై పోయితి ననుట యతిశయోక్తి
కాదు. నాకు సహజముగా రామాయణ మన్న బ్రాహ్మణ్యము. అంతవృద్ధ
యాంగమ మైన కథ మఱియొకటి జగత్తులో లే దని నానన్తుకము. కథ
యననేల రామనామమే చాలు నొడలు పులకఁగొనఁజేయుటకు. భారతీ
యులకు శ్రీసీతాకళత్రపవిత్రచరిత్రకంటఁ బ్రేమమైనది లే దని చెప్ప
నొప్పు. “జగత్ప్రథమమంగళమ్” అని కాళిదాసుకు “యది త్సుజ్ఞా పూర్వై
రితి జహతి రామస్యచరితం, గుణై రేతావద్భిర్జయతి పున రన్యో జగతి

కః?" అని మురారియ, "స్వసూక్ష్మీనాం సాత్రం రఘుకులతిలక మేకం కలయతాం । కవీనాం కోదోష స్సతు గుణగణానా మవగుణః"-అని జయదేవుడును, "రఘురాముచరిత్ర యోద తై ట్లెన్నిన, నన్నిరూపుల కహీనగతిం దగి యుండు నుర్వరన్" అని గోపీనాథ వేంకటకవియు "జానకీజానికథల్ రచింపక యసత్తథ తెన్ని రచించె నేరియున్" వని వివేకమేమిటికి వానికవిత్వమహత్త్వ మేటికిక్" అని కంకంటిపాపరాజును, ఇట్లే మఱికొందఱు గుణజ్ఞులును రసస్పర్తవాక్కులలోఁ దమరామాయణాభిమానము వెల్లడించుట యెఱుంగమే? సుపూర్ణరామాయణము హరికథామామమున నెలలకొలది నెన్నిసాగులోఁ చెప్పి హరిదాసులు ప్రజలచే నెంతెంత సత్కారములు పొంగుచున్నారో చూచుచున్నాము గదా. "టాకీ" లన్నిటిలోను "లనకళ" జరుల నాకన్నెండుగలిగి నట్లు మఱేదైన నాకన్నెండుజాలెనా? త్యాగరామకృత్యము, అభ్యాత్తరామాయణకీర్తనలు రామభజనలు శ్రోతల కెంతమానదముఁ గలిగించునో యనుభవైకవేద్యము గాక వర్ణింప సాధ్య మగునా? రంగనాథుఁడు భాస్కరుఁడు పాపరాజు గోపీనాథుఁడు వాసుదాసుఁడు శేషాద్వైతగారు మొదలగు కవిచంద్రులు యథాశక్తి రామకథ రచించి, తాము కృతాంగులై పాఠకకోటిని గూడఁ గృతార్థత నొందించువా రైరిగదా! కాని, యింతవఱకు రామాయణరచనచే నఖండవిఖ్యాతి నొందినస్మృత్యము లరుదు. రామభక్తిప్రపూర్ణయు వివేచిమణియు సరస్వతీతాఢ్యునియు కృష్ణరాయశకాభరణస్థాయయు నగుమొల్లయొక్కతెయె సర్వాంధ్రహృదయసింహాసనామాధ యైవది. ఆకవయిత్రీశిరోమణిని దలంపించుకవిత్యము చెప్పఁగల కాంతాతిలకము లీకాలమున లేరా? ఉన్నా రున్నా రనుటకు సరస్వతీరామాయణ మొక ప్రత్యక్షనిదర్శన మని నామనవి.

ఈసరస్వతీరామాయణగ్రంథకర్త సరస్వతీదేవి. పద్మనాయక వంశసంజాత. చేబ్రోలు రాజగోపాలముగారి యద్ధాంగి. ఆంధ్రగిర్వాణాంగహిందీభాషావిశారద. శ్రీమీర్జాపురస్థానవిద్యాధికారిణి. జటప్రోలు సంస్థానపండితులగు వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయఁడుగారి శి

మ్యురాలు. ఈసంగతులే గాక కవయిత్రపాతివ్రత్యాదిమహనీయగుణసంపత్తి మొదలగువిషయములు గూడ నుపోద్ఘాతమునందు హృదయంగమముగఁ దెలుపఁబడినవి. ఇట్లుగ్రంథమును శ్రీమీర్జాపురపురాణి గారు ముద్రిపించుటచేత సరస్వతీదేవిగారు తమకృతజ్ఞతను వెల్లడించుచు రచించిన నవరత్నమాల గ్రంథానికి నొప్పుచున్నది. రామాయణరచన మాట యిటుడ, ఈపద్యములే సుధామాధునీధరితములై దేవిగారి కవితవైపువ్యాముచు బిట్టివిశ్వాసాదిగుణ ప్రభావముచు బ్రకటించి, పాఠకుల యుల్లములఁ బల్లవించుటకు గ్రంథ మాయూలగ్రంథము చమవ నువ్విల్లుచుంచుచున్నవి. మచ్చున కొకపద్య ముదాహరింతు :—

సీ. కరులు విప్పిననాఁడె కరుణావలోకన

పీయూషచరణము... గురిసె

కలుక నేర్చిననాఁడె షరమాత్మనామమా

ధురి దుచిజూడ సంతృప్తిగలిగె

కరము లెత్తిననాఁడె కలిబోసె

గవిరాజపండితదారిద్ర్యభార మడఁగె

ప్రేమ విప్పిననాఁడె విస్త్రాణిగల

కథముప్రదానైకహస్త మయ్యె

అరుచు వేనోళ్లఁ బొగడుదు రఖిలజనులు

సరససస్థణమణిమాల ! సత్యశీల !

రాజ్యలక్ష్మీపవిత్రగర్భప్రదీప !

విమలకరుణావలంబ ! శ్రీ వేంకటాంబ !

“ఇట్టి కవితానైఖరులు మన మెఱుంగనివి గావు. పూర్వకపుల రచనలలో నెగడుచున్నవే” అని యీసడించువా రుందురా? ఉండురేని వారు రసజ్ఞులు కా రనవలసివచ్చును. నేటిదాఁక మనభాషలో వెలసిన సర్వగ్రంథములును దొలిపుటనుండి తుదిపుటవఱకుఁ గ్రొత్తపోకడలతోనే యలరారుచున్న పనియు నొకదానిని మఱొకటి యెందును బోల దనియుఁ జెప్ప సాహసింపఁగలవా రెవరు ?

గ్రంథకర్త సమర్థిత నవరత్నమాల తరువాత రాజశేఖర వేంకట శేషకవుల మనోహరోసోద్ధాతమును గురువాక్యమును బుడితాభిప్రాయములును బొందుపఱచుటకై కావ్యప్రాశస్త్యమును జాటుచున్నది. అవధానిశిరోమణి కాశీకృష్ణాచార్యులవా రీసరస్వతీరామాయణమును గూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి :—

క. కృతి తెల్లఁట, శ్రీరాముని

కలయఁట విషయంబు, దానికవలెఁబ్బి సర

స్వతియఁట, వద్యములు సహి

ప్రతియఁట, నీభాగ్య మేమి రామాయణమా !

ఇట్టి మఱికొందఱు వుండిత ప్రకాండలును ఏతద్గ్రంథవతనసంజనిత సంతోషాతిరేకమును వృక్షమధురోక్తులచేత నెఱిగించిరి. లోకములో సామాన్యముగా “అభిప్రాయములు” అని ప్రకటింపఁబడినవెల్ల నతిశయోక్తులయి యుండు నని నదించవచ్చును. అంతమాత్రమున నెంతవారను గ్రంథవైముఖ్యము చూపఁదగ దని వామనని. “తినకున్నరుది, దిగకున్న లోతు తెలియును” అను వాగ్యోక్తి మఱవఁదానిది.

పాఠకులెల్లఁగు మొల్లముగ నులసిల్ల మొల్ల రచించిన రామాయణము పఠాడములేము, సరస్వతీరామాయణము సప్రకాండసమన్వితము, దానికంటె నది గొప్పవా దీనికంటె నది గొప్పదా ? అని విమర్శింపఁబూనుట కవకాశము గాని యావశ్యకము గాని లేదు. “మైసూర్ పాక్ రుది హెచ్చా బాడగుల్లడు రుదిహెచ్చా” అని వ్యర్థముగ వాడులాడుటకంటె లభ్యమైన యెఱుఁగు భుజించి సంతృప్తి నొందుట మేలుగదా ? “చతురకవిత్వత్వైరససంకద యొక్కరిసామ్మ గాదు భారతీదయ సౌధవార్ధి, కవిరాజలమానసముల్ ఘటంబు, లాయతము కొలంది లభ్యమగు నయ్యమృతంబు” అని ఫలికిన కవీశ్వరునియభిప్రాయము సకలసహృదయసమృత మనుటకు సందియము లేదు.

వాల్మీకిరామాయణములోని ముఖ్యకథాశములను విడువక, సరసవచోరచనానైపుణ్యము మెఱయ, నీరామాయణము సంతరించి, సరస్వతీదేవి శ్రీమదాంధ్రసరస్వతీదేవి కమూల్యాభరణముఁ జేకూర్చినది.

తత్రావశస్త్య మెట్టిదో తెలుపుటకై స్థానీపులాక న్యాయముగఁ గొన్నిపద్యము లుదాహరింపఁ గడఁగువాడః—

“సీ. చిన్నారిలేనవ్వఁ జగురువెన్నెలవెలిఁ
దేలించు నెవతె జేజేలపెన్
వాల్చాపుఁదూపులు వఱపి యేదేవి య
బ్రాసను మది హఠాహఠి యొనర్చుఁ
గంతనాదము వీణఁ గలిపి మ్రోయించి యే
యమ ధాతవేదపాఠము మరల్చు
వెలిపట్టుచీరయంచులు జాఱఁ వెలిదమ్మఁ
గొలుపుంశీ నలపించు నలువ నెవతె
అట్టి వాగ్దేవి నావాక్కునకు నిలిచి
పొలుపుమీఱంగఁ బదములఁ బ్రోగుఁజేసి
యర్థసంసిద్ధిఁ జక్కఁగా ననువు పఱచి
శుభము లొనరింప భక్తిమై స్తుతియొనర్చు.

ఉ. మారుతనందనాయ, సురమానితభీనుపరాకమాయ, సం
సారపరాజ్ఞుభాయ, బహుశాస్త్రవివేకవిచక్షణాయ, గం
భీరగుణాకరాయ, పృథివీతనయాసుఖయోగదాయ, శ్రీ
తారకరామనామ ఘనతత్వవిదే భవతే నమోనమః.

కవయిత్రి యట్టిహృద్యములగుపద్యములతో శ్రీహరి కవి దేవతా
గురుస్తోత్రము గావించి, నిజభర్తను భక్తితో సంస్మరించి, యథావిధిగ
వ్యవ్యంతములు విరచించి కథాప్రారంభ మొనరించెను. కృతిభర్త శ్రీమ
హిళాప్రియభర్తయే. కథాశయులు సర్వజనవిదితములే. పూర్వకావ్య
ములం దున్నట్లే సందర్భానుసారముగ భర్తబోధ మొనర్పఁబడినది.

నవనాగరకత మూర్తీభవించినట్లు నిజృంభించి నిజాకులచటమున
కై హోరాహోరిగఁ బోరాడు నాంగమానసపుత్రీపుత్రులకు అట్టిసనా
తసధర్మోపదేశము రుచింపదేమో? “అదతనుఁ దనియింప మమ్ము స్తు
ప్తించిన బ్రహ్మకై నఁ దరమే యిదిపెద్దలెఱుంగకుంచురే” అను కవీశ్వరో

క్రియే సరస్వతీసతీతిలకమునకును ధైర్యోత్సాహసంధాయకము కాక పోదు. అయోధ్యాకాండమున సీతాలక్ష్మణభరతాదుల రామభక్తివెల్లడించు పద్యములు ప్రశంసనీయములు. మచ్చున కీక్రిందివి చాలు :—

మ. క్షణమాత్రంబును ఛాయ వీడనిగతిఁ సర్వంబు నీవంచు నే
మ సారంగను నీనుపాదయుగమున్ మన్నించి సేవించుచున్
జననంబాదిగ నిన్నువీడి యెఱుంగన్ సాకేతరాజ్యాణి !
వినుమా ! నీవెనునెంబ వచ్చెద భవద్విశ్వాసపాత్రుండనై.

ఉ. రక్తస్థితక నాకొఱకు రాజ్యముఁగోరి, జగంబునవ్వ నఁ
దక్కువచేసె; నీకుఁ దగు ఛారుణి నే భరియింపనేర్తునే
నిక్కము నీవులేవి పురి నేఁ జనియెట్టులఁ జూడనేర్తు నే
నక్కట ! కైకకుం గొడకనై జనియించితి నెంతెపాపినో !

ఆరణ్యకాండమున సీతారామవనవిహారాదివిశేషములు శకుఁత దంపతుల యన్యోన్యాయురాగాదివైచిత్ర్యములు వర్ణింపఁబడిన విధములు రమణీయములై తనరుచున్నవి. మచ్చున కీపద్యరత్నము గనుఁడు:—

చ. వెలఁదిఁ! రాజకీర మదె వేయుఁఫలంబులఁ ద్రోయుచున్రుచుల్
గులికెమ పండ్లకండు ననుఁగుంజెలికియ్యుగ సంగ్రహించి, యా
చిలుకమిటారి వ్రక్కలుగఁజేసి నిజేశ్వరునోటి కిచ్చెఁ బ
క్షులయనురాగసూచకంబు సొంపు వచింపఁగఁ దీఱ దేరికిఁ.

రావణాపహృత యగునప్పుడు జనకసుత శోకానలసంతప్తమాన మానస యై రామనామస్మరణపరాయణ యై బాష్పపూరితలోచన యై యెట్లు విలపించెనో తెలుపునీక్రిందిపద్య మెట్టిహృదయమునైన ద్రవించఁజేయదే:—

సీ. పూర్వజన్మంబున బుద్ధివిహీనతఁ
గావించినట్టి గుష్ట రఫలమొ
కన్నతల్లిగ నన్నుఁ గడుభక్తి నెంచు నా
మఱఁదిని దిట్టినమాటఫలమొ
పెద్దలమాటలు పెడచెవిని బెట్టి
వచ్చిన యామహానాథఫలమొ

యెట్టిఫల మని చెప్పదు నినకులేశ !

పాపకర్తుడు చెటబట్టె భయములేక

శీఘ్రముగ వచ్చి వాని హింసించి నన్నుఁ

దీసికొని పొమ్ము శౌర్యంబు వాసిమీఱ.

కిష్కింధాకాండము సంగ్రహమైయున్నను సముచితరసభరితమై
వరుగుచున్నది. “నాహం జానామి కేయాకే” అనుశ్లోకములోని భా
వ మిట్లు విశదీకరింపబడినది:—

ఉ. చూపులనీరుగ్రమ్మ ననుజంగని లక్ష్మణుఁ డన్న ! రత్నసం

దీపితకర్ణ భూషణు ననిందితహారము లేనెఱుంగ; నీ

నూపుర మేనెఱుంగుదు ననూనపుభక్తి నమస్తరించుచో

శ్రీవదరాజితంబులయు చెల్వమర్చు భలమయ్య నేఁ డిటుల్.

పైపద్యములో “అనుజంగని” అనుట పొరపాటు, శ్రీరాముఁడు
లక్ష్మణున కగ్రజుఁడు గాని యనుజుఁడు గాఁడు.

తే. ఎంత గొప్పకవితనైన నేదోదోష

మగపడునుగానఁ గృతి దూష్య మనఁగఁ దగునె

అని నేను వేఱొకసందర్భమున వ్రాసినది. కావున “సుకవులసూ
క్తులందు సరసుల్ నెరసుల్ వెదకంగఁజూరు” అని నుడివిన కనుపర్తి అబ్బు
యామాత్యకవీంద్రునితోపాటు నేనును విశ్వసించుచున్నాఁడ.

ఈసరస్వతీరామాయణమునకెల్ల సుందరకాండము నాయకమ
నోయె భాసిలుచున్నది. దానికై లి తెలియుటకై—

“చూడరు కన్నులం దెఱచి చుట్ట వసించెడి దైత్యకాంతలక, జూడదు”

“నల్లనిమేనివాఁడు, చిఱునవ్వులు చిల్లెఱుమోముతోడ శోభిల్లెఱువాఁడు,”

అనుపద్యములఁ జూడనగును.

యుద్ధకాండమునందును క్రిందిపద్యమునంటి వెన్నియో గలవు.

సీ. ప్రాజ్యలంకారాజ్యవాధిమంధరము శ్రీ

రామకోదండులు రాక్షసేంద్ర

దివిజారిమదతమస్సవితృబింబంబు శ్రీ

రామకోదండులు రాక్షసేంద్ర

అనురాంగనావైభవాంబుదాశుగము శ్రీ
 రామకోదండంబు రాక్షసేంద్ర
 దశశిరఃకాలాహితాగ్నిమాత్రంబు శ్రీ
 రామకోదండంబు రాక్షసేంద్ర

ప్రలయసమయసముద్యుతభాసమాన
 వాయుసఖసమరఘరామబాణములకుఁ
 దప్పి ప్రాణంబు లిఁక నిల్పఁదరమె నీకుఁ ?
 గనవె ఖరదూషణావలగతులు మున్ను.

ఉత్తరకాండముగూడఁ గొంతవిపులముగ నే వ్రాయఁబడెననవచ్చు.
 కౌకంటి పాపరాజకృత్తోత్తరరామాయణమాధుర్య మిట్టి దట్టి దనియెట్టి
 వారు వర్ణింపఁజాలనట్టి దని నాగట్టి నప్పుకము. ముఖ్యముగా నందలి
 సీతాలక్ష్మణసంభాషణఘట్టము కరుణాసపూరితమై నిరుపమశైలి నలరా
 రుచుండ. ఈరామాయణములోని ఉత్తరకాండపద్యములు పెక్కులు పా
 పరాజకవిధోరణిలో నొప్పుచు హృద్యములై యున్నవి, మచ్చున కీయె
 నుపద్యంబులను గనుఁడు:—

గీ. తెల్ల ! సాక్ష్యమతల్లి ! సిధవునిఁ బాపి
 యడవివాల్సేయ వచ్చిన యథమజనుఁడఁ
 గఠినచిత్తుఁడ నేనెట్టి కార్యమైనఁ
 జేయఁగలనంచు నెంచియే చెప్పెనేమొ !

క. తెల్లనివన్నియుఁ బాలని
 నల్లనివియుఁ నీరమచును నన్నెడి మాయీ
 తల్లి వెతఁదీర్చి నానుడి
 కల్గఁ జేయకయ ప్రోవఁగచె భూదేవీ !

ఈసరస్వతీరామాయణమును గూర్చి యెంతైన వ్రాయఁదగియు
 న్నను, వ్యాసవిస్తరభీతిచే నింక విరమింపవలసినవాడ నైతి. ఉభయభాషా
 ప్రావీణ్యము గడించి, రసవత్తరకవిత్వము చెప్ప నేర్చి, పాతివ్రత్యాదిగుణ
 రత్నములచే మించి, విస్తరితభాసము గాంచి యాంధ్రమాత కనుంగుబిడ్డ

యని పించుకొన్న సరస్వతీదేవి ధన్యురాలు- ఈకవయిత్రియింతకుముందు
సరస్వతీశతకాంతోపదేశాది గ్రంథరాజములు రచించెనట. అనవద్యమ
గు విద్య- విద్యకుఁ దగినకవిత- కవితకుఁ దగిన గ్రంథరచన- అన్నిటిని
మించినగుణసంపద ! పురాకృతసుకృతపరిపాకవిశేషముచేఁ గాక యిట్టి
భాగ్య మెవరు పొందగలరు ? ఈమెరు గన్నతల్లిదండ్రుల పుణ్యవిశేష
మగ్నించుచు, అర్ధాగిఁ జేసికొన్న పురుషవరేఖ్య నభివందించుచు, విద్యా
వతి నొనర్చిన గురుపుంగవు సన్నుతించుచు, నిట్టివిశిష్టములులకు సర్వ
విధములఁ బ్రోత్సహము గలిగిపుఁ డని సకలాంధ్రజనమునకు విన్నవిం
చుచు, నీసరస్వతీదేవి సమస్తసౌభాగ్యములతోఁ జరకాలము వర్ధిల్లున
ట్లుగ్రహింపుముతోడ, యిట్టి రామచంద్రమూర్తినిఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడ.
సీ. భోజరాజను ప్రోసిరాజను లోకశాం

ధవుకృపానుహిమ నుద్భవముఁజెంది

పండితమండలీమండలం బైనరా

మయ్యచే నక్షరాభ్యాస మొంది

వాణీలాక్షసంప్రాప్తులై క్షాంత స

త్తనలచే పిదపాగతను జెంది

నాజయోధాధారణబదకంఠులైన

ఘనులచే దివ్యభూషణము లొంది

ఇరువదైదేండ్రప్రాయాన నెనఁగుచున్న

ఆంధ్రకుక్షిపద్రమణి వృద్ధుడైన జనుపు

రేండ్రుసైలేము తా వలపించె నార !

యెవరి ధన్యత హెచ్చి వదింపఁ దరమె ?

ద. ప్రవిమలకీర్తినంపద విరాజిలు నీహరిత్రు కాంచనో

త్సవమును గూడ మేము కనఁజాలె ననట్లు లనుగ్రహింపవే

కవిబుధగాయకార్థిజనకల్పమహీజయులైన సూర్యభూ

ధవునకు విక్రమేంద్రునకుఁ దద్దయు భద్రములెప్పు నీయవే

భువి జనులెల్లరుక సుకముఁబొందఁగఁజేయవె లోకరక్షకా ?

ఆంధ్రవాఙ్మయము-కరుణారసము.

-సాగి వేంకటనరసింహముగారు, ఎం. ఏ., రాజమహేంద్రవరము—

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి కరుణారసపు ఘట్టములను బేర్కొని వానిని సవిమర్శముగాఁ దిలకించి, వాఙ్మయసక్తమాభివృద్ధి కనువగు మార్గముల ను సూచించుటయే యీవాఙ్మయముయొక్క ప్రధానోద్దేశము. ఇందులకు ముందుగాఁ గరుణారసమును గూర్చిన సంస్కృతాలంకారికుల యభిప్రాయములును సంస్కృతకావ్యనాటకాదులయందున్న కరుణారసలక్ష్యములును దెలిసికొనుట యావశ్యకము.

“ఇష్టనాశా దనిష్టాప్తేః కరుణాఖ్యా రసోభవేత్” (సాహిత్యదర్పణము)

“ఇష్టజనవియోగాదినాత్తని దుఃఖాతిభూమిః శోకః

‘ఆదిగ్రహణా దనిష్టప్రాప్తి ర్మహాత్మే’ వ్యాఖ్య- (ప్రతాపరుద్రీయము)

“కరుణాస్య బంధునాశాదయః ఆలంబనాని, తత్సూబాధి గృహతురగాభరణదర్శనాదయః తత్తత్కాశ్రయణాదయశ్చ ఉద్దిపకాః, గాత్రక్షేప అశ్రుచాతాదయోఽనుభావాః, గ్లాని క్షయ మోహ విషాద చింతా ఔత్సుక్య దీనతా జడతాదయో వ్యభిచారిణశ్చ” (రసగంగాధరము)

నవరసములలో మూడవదగు కరుణారసము, ఇష్టనాశమువలనను అనిష్టాప్తివలనను సంభవించును. దీనికి స్థాయిభావము శోకము. బంధునాశప్రభృతు లాలంబనము. నష్టసూబాధి గృహతురగాభరణదర్శనాదులుద్దిపకములు. గాత్రక్షేప అశ్రుచాతాదు లనుభావములు. గ్లాని, క్షయ, మోహము, విషాదము, చింత, ఔత్సుక్యము, దీనత, జడత మొదలగు నవి వ్యభిచారీభావములు. కరుణ రౌద్రకర్మలన జనించును. హాస్యము దీనికి విరోధి. దశమస్కంధావస్థలలో నివరదగు మరణము కరుణకు హేతువగును. పునఃప్రాప్త్యాక లేని కరుణమును కేవలకరుణ మందురు. రఘువంశమునందు భార్యమరణమునకైయజమహారాజు నిలపించుట యిందులకు ఉదాహరణముగా గ్రహింపవచ్చును. ఇష్టము మరణించినను మరల బ్ర

దుకఁగలఁ దనియు నెప్పటికో సమావేశము కలుగఁగల దనియు విశ్వాసమున్నచోటఁ గరుణావిప్రలాభము రస మని యందురు. ఇట్టిసితికి కాదంబరిలోని మహా శ్వేతవృత్తాంత ముదాహరణము; మఱియు, కుమారసంభవములోని రతీవిలాపముగూడ సీతెగకుఁ జేరిన దగును. ఇతఁ బ్రాప్త్యాశయున్నట్లు నిశ్చయముగఁ జెలిసినచోటుల వియోగమునందు రసము విప్రలాభశృంగారమే గాని కరుణము గాదు. మేఘసందేశమునందలి యక్షుదంపతులస్థితి యిట్టిది. కావ్యప్రబంధానులయందలి వియోగములు స్థాయికముగా నిట్టివే యగుచున్నవి.

ఇకఁ గావ్యనాటకాదులయందుఁ బ్రదర్శితమై సహృదయులచే ననుభవించఁబడు దుఃఖము తాకికదుఃఖమువంటిది కాదనియు, నది కేవలానందస్వరూప మనియు నందువలననే ప్రేక్షకులు తటస్థులు దానినభిలషించుచుండు రనియు సంస్కృతాలంకారికులు రుజువుచేసి యున్నారు. హరిశ్చంద్రాది పాత్రల స్థితిలోఁ బ్రేక్షకులు తాదాత్మ్యముఁ జెంది విగళితవేద్యాంతరత్వమువలన యనిర్వచనీయసుఖము ననుభవించుట లోకప్రసిద్ధమేగదా !

ఇట్టికరుణారసము కావ్యములయూ దంగముగా నుండవలయునే గాని యంగిగా నుండరా దనునియమము గలదు. నాటకములలో శృంగారవీరములలో నన్యతరము మాత్రము అంగి కావలయు ననియుఁ దదితరములు కారాదని చెప్పుటవలన నిట కరుణయు నిషిద్ధములలోఁబడినది. ఇట్లు కరుణ నిషిద్ధమై యంగిగా సంస్కృతవాఙ్మయమున నెచ్చటను తద్రూపమునఁ గానరాకున్నది. అంగముగా మాత్రము పెక్కుచోట్ల మన గదిగోచరించుచున్నది. కరుణారసపూరితమైన యుత్తరరామచరితము వీరరసప్రధాన మైన దని సంస్కృతపండితులు సాధింపఁజూచుట పరిచిత మైన విషయమే. మోక్షమను మంగళము ప్రధానాశయముగాఁ బ్రవర్తించు హిందవజాతి పతంజలి నుడివినట్లు -

‘మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని కావ్యాని ప్రథంతే’

అను వాక్యమును ఒరవడిగాఁ బెట్టికొని సర్వత్ర సంచరింతు రనుట యతిశయోక్తి గాదు. సాధ్యమైనంతవఱకు దుఃఖమును నిషేధిం

పవలయు ననియు 'ధర్మమేవ జయతి' యని నిరూపింపవలయు ననియుఁ గర్తసిద్ధాంతమును బ్రతిపాదించవలయు ననియుఁ బాటుపడుభారతీయులు, సంస్కృతాలంకారికుల శాసనమునకు విరుద్ధముగా నెట్లు నడువఁగలరు.

మనపూర్వులు నాటకములలోఁ గరుణరసమునకుఁ బ్రాధాన్యమును నిరాకరించుటకు మఱియొక కారణము గలదు. కరుణరసమునకు నాటకావయవములతో సమన్వయము పొసఁగదు. "యత్నము శోకము నకా? ఫలప్రాప్తి దుఃఖమా? ఏమి బాగుగ నున్నది?" అను నిట్టివ్యాఖ్యానముల కవకాశము గలుగును. ఈవిధముగా నాలంకారికులయభిప్రాయములను జూచినచు సంస్కృతాన్నికావ్యములను బరిశీలించినచు గరుణరసమునకుఁ బ్రాధాన్య మెచ్చుటను గోచరించుటలేదు.

కరుణ ప్రాప్త్యాశ లేనివియోగమువలనఁ బుట్టినదిగదా. అట్టికరుణప్రియప్రియుల యెడఁబాటు వలన మాత్రమే కలుగఁ జచ్చలేదు. ఎట్టి బంధుమిత్రులైన మరణించినచో దుఃఖము తప్పక కలుగును. మానవజీవితము ప్రారంభమునుండి తుదివఱకును గరుణరసపూరితముగనే యున్నది. మానవులలో దుఃఖవిచిత్రములసంఖ్య సుఖభోగులసంఖ్యకంటె విస్తారముగ నున్నది. సుఖభోగులును, అనుభవించు సుఖములకంటె దుఃఖములనే యెక్కువగ ననుభవించుదురు. మఱియు సుఖభోగ మొత యనుభవించినచు మనస్సున నాటడు. ఆనందముచూస కాలము తుణముగఁ గడచిపోవును. కాని దుఃఖము కొంచెమైనచు గాఢముగ నాటుకొని యనంతముగ కాలమును దీర్చుచుచేయుచు మరణరాని దగును. కాబట్టి మనజీవితములోను, జీవితావధి కుక్కురితముగ నాట్యములోను మిగిలినరసము లన్నిటికంటె గరుణకే యెక్కు డవకాశము గలదు. అంగ నాటకములను జూచుచున్న నవీనులయందీపైఁజెప్పిన యభిప్రాయము ప్రబలముగ నున్నది.

ఇక సాధారణరీతిని లోకమునందు దుఃఖమునకుఁ గారణముల విచారించెము. దుష్టుల క్రౌర్యమువలన సజ్జనుల కావదలు ఘట్టిలును. దుష్టులు స్వార్థపరులై మేజుకారణము లేకయే శత్రుభావమును బూనుట లోక ప్రసిద్ధమే. రావణాదు లిందులకుఁ దార్హణము. అంగ నాటకము

గు 'ఒథ్లో' లోని 'అయ్యా' గూడ నిట్టిపాత్రమే. ఒథ్లో అతని భార్య 'డెస్సెమోనా' వీరిరువురును సుఖులై యుండుటను 'అయ్యా' సహింపలేక డయ్యెను. అతనిజ్వేషమునకుఁ దగినకారణములే లేవు. కారణాన్వేషణమున నతఁడు కొంతకాలము గడపి తుదకుఁ గారణమున్నను లేకున్నను వారిరువురి నెడఁబాపి యుభయులమరణమునకుఁ గారకుఁ డయ్యెను. విశుద్ధచరిత్ర యగు డెస్సెమోనాకు కళంకము నాపాదించి యాకళంకమును గృత్రిమముగా బుజువుచేయుటచే నాతఁ డింతవని నెఱవేర్చుకొనఁ గలిగెను. ఇతని క్షార్యము పులికిపలెను పాముదివలెను సహజమని విమర్శకులు నుడివియున్నారు. కరుణకు మఱియొక కారణము సజ్జనులలోఁజము. అతిదయ, అత్యైవార్యము, తొందరపాటు, అతివిశ్వాసము, అలసత మొదలగునవి దుర్గుణములు కాకపోయినను, అపాయ హేతువులై, ఒక్కొక్కమాటు నాయకునిప్రాణములఁ దీయును. ఈలోపముల నాధారము చేసికొని దుష్టులు తమ తాత్రములను నెఱవేర్చుకొందురు. కైకపై నతిమోహముగల దశరథుఁడు ముం దాలోచింపక వరములిచ్చి యావరములను నెఱవేర్చుటగోజిక్కులఁబడిమరణించెను. దూ్యతన్యసనమునఁ జిక్కి నలుఁడు రాజ్యముఁ బాసెను. ఇట్లే షేక్స్పిరురు సృష్టించిన 'లియరు' గూడ దాఃఖరిమగ్నుడై మరణించెను. పూర్వోక్తములుగాక కేవల దైవిక కారణములవలనఁ గూడ దాఃఖము గలుగుచు, తుపానులు, జలప్రళయములు, మౌమములు, భూకంపములు, పిడుగుపాటులు మొదలగునవి సాఘమరణములను వ్యక్తిమరణములను ఘటించును. ఇది ప్రారబ్ధకర్త మనక మతేమనఁగలము. యుద్ధములవలనఁ గొందఱు చత్తురు; అంటువ్యాధులు కొందఱు గబళించును. ఇట్టివి మరణములకుఁ గారణములై బంధుమిత్రాదుల నఖండదాఃఖమున ముంచివేయును. ఇందుండికరుణపూరితగాధలు రచింపఁ గావలసినంత విషయములభించును. పైఁ జెప్పినవిషయము లన్నియు లోకమునందలి దాఃఖపుటట్టలు. వాని ననుభవించువారు లౌకికరసానుభూతి నందుదురు. ఇట్టి లౌకికరసానుభూతి యనుభవితలకే గాని సహృదయు లగుప్రేక్షకుల కెంతమాత్రము లభింప

దు. నాట్యములో నన్ననో తదనుభవము తదస్పదర్శనము చేయునటుల కుండదు. సహృదయులగు ప్రేక్షకులకుమాత్రమే యట్టిరసానుభవము గలుగును. ఆలోకికరసము కరుణ యైనను రసత్వసంజ్ఞను జెంది యానందమునే యొసంగును. కరుణరసభూయిష్ఠము లగు గ్రంథములును నాటకములును బలితలకును బ్రేక్షకులకును లౌకికదూఃఖమును గలిగించునేని వా రిఁక నెన్నడు సట్టి గ్రంథములఁ బఠింపదు. అట్టి నాటకములను జూడరు. అట్టి గ్రంథములను నాటకములను బలుసారు లనుభవింపవలయు ననునిచ్చి లోకమున సహృదయులలో మనము చూచుచున్నారము. కావున సట్టివి యానందప్రదము లనియు దూఃఖదములు కావనియు విని శ్చిత మైనది.

ఇక మానవహృదయముపై కరుణప్రభావమును గూర్చి కొంచెము విచారించెము. శోకము హృదయము నుద్రేకింపఁజేయుటలో నగ్రస్థానము వహించును. శోకఫలముగ, బెక్కుడు భక్తులై రి. కలుపురు కవులైరి. అసంఖ్యాకులు దుఃస్వప్నములు సజ్జరలైరి. భావపరిణామమునకును ఉత్కృష్ట భావావిర్భావమునకుఁ జాలినంత యుద్రేకమును గరుణ కలిగింపఁగల దని మనము వాల్మీకిచరిత్రము ననుసరించి గ్రహింపఁగలము. ఆదికావ్య మగు రామాయణ మాదికవియగు వాల్మీకిచే రచింపఁబడుటకు బీజ మిదియే. క్రౌంచద్వంద్వము రాగాతిరేకమున సుఖించుచుంకగా సం దోకదానిని నిషాదఁడు సంహరించెను. ఆదృశ్యమును జూచి వాల్మీకి శోకపూరితహృదయఁ డయ్యెను. అతనిహృదయమునుండి బయలుదేరిన శోకము శోకరూపమునంది తదనంతరరామాయణరచనమునకు బీజప్రాయమైనది. అవి చ్ఛిన్నభక్తి సభిలషించు భక్తులు నిరంతరము దూఃఖమునే కొరుచుండురు. రామాయణమునందువలెఁ గాకపోయినను భారతమునందుఁగూడ దూఃఖపూరితగాదలు పెక్కులు గలవు. ఈరామాయణ భారతము లాంధ్రీకృతము లై మనవాఙ్మయమునఁ గరుణాబీజారోప మొనర్చివి. భవభూతి సప్తమకాండగాధను సంస్కృతనాటకరూపమునను, కంకంటి పావరాజు, ఆంధ్రకావ్యరూపమునను వెలయించి వన్నె కెక్కిరి. భారతమున స్త్రీ

పర్వమునందలి శోకము సుప్రసిద్ధము. సంస్కృతకావ్యములలో రఘువంశములోని యజవిలాపము, కుమారసంభవమునందలి రతివిలాపము, కాదంబరియందలి పూడరీకమరణము తెనుగుకావ్యములలో బసవ పురాణమునందలి భక్తులకథలు కల్పాటివీరచరిత్రము మొదలగునవి, శోకమును గలిగించి తస్యయత్నమును బ్రసాదించు ననుటలో నెంతమాత్రమును సందియములేదు.

నాటకము గాని కావ్యము గాని దుఃఖాంతము కావచ్చునా? కారాదా? అనుచర్చ నిచ్చట విచారింపవలసిన యావశ్యక మున్నది. సుఖాంతముగనే యుండవలయు నని వాదించువారు కొన్ని కారణములను జెప్పుదురు. ఈపక్షము ప్రాచీనభారతీయపక్షము. దుఃఖాంతముగ నుండవచ్చుననుటయే గాక దుఃఖాంతము యందు దెక్కువ స్వార్థస్య మున్నదని నవీనులు పాశ్చాత్యనాటకసంప్రదాయాభిమానులు వాదించుదురు. ఇందొకొక్క పక్షమును గ్రహించి వారికారణములను సంగ్రహింతురు.

“మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని కావ్యాని ప్రథంజే” అని మహాభాష్యకారుడు నుడువుట తత్కూర్వసంప్రదాయమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. తదనంతరము సంస్కృతకవులును దాని నెనుక నాంధ్రకవులును పూర్వలశాసనముల ననుసరించి కావ్యములను మంగళాంతములనుగ నొనర్చిరి. మనస్సున కానందమునే గాని దుఃఖమును గలిగించుకూడ దనియు దుఃఖము తాత్కాలికముగ వచ్చినను సుఖప్రాప్తిశ్చ యున్నయెడల నంతబాధ యుండ దనియు వీరియభిప్రాయము. మఱియు లోకసహజముగ సజ్జనులు దుఃఖాంతజీవనమైనచో తదనుగుణముగ దుష్టులు జయించినచో బ్రజగు సత్త్వవర్తనమునందు నిరుత్సాహము గలుగు ననియు దుష్టవర్తనముచేత బ్రోత్సాహము గలుగు ననియు వారు వాదించుదురు. ‘దర్శయేవ జయతి’ అనుదాని స్థాపించుటకు వారు దుఃఖాంతములను బూర్ణముగ నిషేధించిరి.

సంస్కృతశాసనములను నిషేధించుటలో బద్ధకంకణులైన జౌధులును శైవులును ముఖ్యముగా పై వాదములను తిరస్కరించి విశాదాం

తగాథలను రచించిరి. లోకమునకై ప్రాణమును ద్యజించినవారును భక్తికై సర్వమును ద్యజించినవారును వారి కాదగ్గపురుషులు. అట్టివారల గాథలు విషాదాంతములు గాకుండునా? ఆంగ్లనాటకములందును ప్రాచీన గ్రీకునాటకములందును విషాదాంతనాటకము లగ్రసాసము నలంకరించినవి. అనన్తానుకృతి నాట్యముగదా, లోకసహజ మగుహాఘాతపై నేల ప్రదర్శించరాను? అని వారు ప్రశ్నింతురు. సుఖముకంటె దుఃఖముచేతే హృదయతృప్తిసామర్థ్యము విశేషముగఁ గల దని వారివిశ్వాసము. ఇట్టి యభిప్రాయములను, ఆంధ్రకండితులుగూడఁ గొందఁ జూరగిరియియున్నారని ఒకవ్యక్తియందలి భావసాముగ్ధుణము, పెక్కుసమ్యక్తులలోఁ బరస్పరసంఘర్షణము, దురదృష్టసంఘటనములు లభించినప్పుడు విషాదాంతవృత్తములు జరుగును. మానవహృదయతంత్రులను మ్రోగించుట కీవృత్తాంతములకున్న ప్రభావ మితరములకు లేదు. 'కన్నీరుకాక పీతిగో బ్రావజ్ఞుల' చిన సీతారామశాస్త్రిగారి క్రిందివిధముగా నుడివిరి.

“దుఃఖపర్యవసాయి కావ్యము యుక్తవృత్తరము లన్నవిషయములు పాశ్చాత్యమహాకవులకే గాక ప్రాచ్యమహాకవులకు సహితము సమస్తమనుటకు భారతరామాయణాదుమహాగ్రంథముల సందర్భమే ప్రబలనిదర్శన మనవచ్చును. కరుణారసముమూలమున నుత్తమనీతులకు సభ్యులమనముల నెలకొల్పుటలో దుఃఖపర్యవసాయికావ్యముల కున్న శక్తి సుఖపర్యవసాయికావ్యములకు లేదనుట సామాన్యోక్తి కానేరదు”

ఆంధ్రమునందఁ బ్రథమవిషాదాంతనాటకమును వ్రాసిన శ్రీబల్లారి ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారు తమవిషాదసారంగధరపీఠికలో విషాదాంతకథల యాడితిని గూర్చి సర్వోంకషముగఁ బ్రసంగించియున్నారు. “దుర్నీతిని బ్రకటింపవచ్చునా?” అనునంశముపై వారియభిప్రాయ మిది.

“దుర్నీతి నించుకైనఁ బ్రకటింపకున్న నీతికిఁ గాంతి గలుగదు. రానఱుని దుర్నీతి లేకున్న శ్రీరామున కంతకీర్తి గలుగునా? దుర్యోధనుని దుర్నీతి లేకున్నఁ బాండవుల కంతటిభ్రాతృగతియుండునా? కావున నీతి కుదుర్చవలెనన్న దుర్నీతి నించుక ప్రకటించియే తీరవలె నని నాన

వినయవిజ్ఞాపనము. రుచిభేదములు నభిప్రాయభేదములు నున్న నుండుగాక, విశ్వామిత్రచకుఁ గ్రోధమే లేక యతఁడు వసిష్ఠునితోఁ గయ్య మాడకుండెనా హరిశ్చంద్రుని సత్యవాక్పరిపాలనమును బరీక్షించు తెట్లు?”

‘సత్పురుషులకు దుఃఖము వచ్చునా?’

సత్పురుషుల కెందుఁగాని స్వామికముగా బాధలు వచ్చుటయే కనుచున్నాము. అదిగాక లోకమున జరుగువిషయములలో నెన్నియో పొరపాటులు గలవుగదా! సన్దానములు గలవారల కెందఱికో దుఃఖము కలుట చూడమా! వాని కన్నిటికిని గారణము చెప్పట సాధ్యమా?” విషాదాంతగాధల యశాత్ప్రస్థమును గూర్చి విశేషముగ నెఱుంగఁ గఁ గోరువారు ‘బ్రాహ్మీ’ మొదలగు నాంగ్లవిమర్శకాగ్రసరుల గ్రంథముల నుండి గ్రహింపనగును.

కరుణ ప్రధానములైన గ్రంథములు లేకున్నను కరుణారసపుటలు గలగ్రంథము లాంధ్రవాఙ్మయమునఁ దక్కువగా లేవు. ముందు, ప్రాచీనగ్రంథములలోఁ జూచెదము. శివపురాణములలో నిమ్నవృకథ, సిరియాలునికథ మొదలగునవి శోకముతో హృదయమును నింపివేయును. పాల్నడికి సోమనాథుని బసవపురాణము. పిడుచర్తి సోమనాథుని చెన్న బసవపురాణము నిందుల కుదాహరణములు. ఇఁక భారతమునందలి మహామూర్ధముచే మృతపీరులకు సఁబంధించిన మాతృదారాస్వస్థదుహిత్రాదులదుఃఖము ప్రీతిపర్వములో వెల్లివిరియుచున్నది. శల్యపర్వములోని మర్యోధనుని దుఃసితకి కంటఁ దడిపెట్టనివా రుండరు.

క. మదమడఁగి యొక్కరుండును

గదచేకొని రాజరాజు కాల్నడ నెటఁబో

నుదిఁదలఁచి తొలఁగె నొకొ యా

పద లిట్టివి గలవె మనుజువతులకు నెగుక.

సీ. ఏకాదశాక్షాహిణీశుఁడై పెంపునఁ

బొంపిరిపోవు నవ్వుడమితేడు

వెనుక నొక్కరుండును జనలేక యేకాకి యైపోయె... శోక... తప్త చిత్తుఁ

డయ్య దైక సావ్యం నెట్లుచేయఁ జాల దేనిచెప్పుగలడు”.

ఇందు దుర్యోధనుని దుఃస్థితి చక్కగ వర్ణితమైనది. ఇట్లే ధృతరాష్ట్రుఁ డాశ్రమవాసమున కరుగుకాలమున హస్తినాపుర మంతయు శోకపూరితమై యుండెను.

“కుంతిమొదలైన కౌరవ, కాంతాజనులెల్ల నెవ్వగలఁ బాగులుచుఁ బత్నీతంత్రుల బాష్పసలిల, సంతానము లురులఁ దోస చనుదేరంగఁ.

అజనవతి చనుచుండె—

పాండవాగ్రజఁ డక్రురుభర్తవలను

శోకిలీనుడై తక్కుక చూచియేడ్చి

హామహారాజమృఖ్య యెందరిగె దనుచు

నొడలు గంపింపఁ జదికిలఁబడియె నధిప.

నరుఁ డనునయిం చె వెన న

న్నరవతి నెత్తుమను దాను ననయము వనటం

బురపురఁబొక్తం గురుభూ

వర యద్దెసతెఱఁగు రాదు వాక్రువ్వంగఁ.

రామాయణము నందలి సీతాపరిత్యాగఘట్టము రాతిగుండెగల వారినైనను గరఁగింపకుండువా? ఆంధ్రమున కంకంటి పాపరాజుచేనయ్య ది మిక్కిలిమెఱుంగునందినది. చూడఁడు పరిత్యక్తయగుసీతవాక్యములు:-

కటకట లక్ష్మణా పిశుగుకంటెరు బెట్టిదమైన మాట నేఁ

డిటు విని యుండియుఁ బగుల దింతలు నింతలు గాను గుండె యె

ప్పటివలె నున్న దీకటికభావముతో నసువుల్ భరించి యి

య్యటవిని యింక నేవలన నాపద లొండఁగ నున్నదాననో!

నాదు మే

నున్నది చెంత గంగమడుగున్నది యైనటులయ్యెడుం దుదిగఁ.

సీత భూగర్భమునఁ బ్రవేశించు ఘట్టముగూడ నిట్టిదే.

శ్రీమద్భాగవతమున కావ్యదృష్టికంటె వేదాంతదృష్టి విస్తారము.

అందుఁ జచ్చినవారికై గాని బ్రదికియున్నవారికై గాని యెవ్వరును విలపింప శా క్తము దృఢముగా జూఁగింపఁబడుచున్నది. అయినను గదిగరసభూ

రితఘట్టములు కేవలము లేకపోలేను. ఒక్కయుదాహరణము—చిత్ర కేతూ
పాఖ్యానమున బాలకునిమరణమును జూచి—

దాసి—పుడమి నిట్టకనిల్వచుబడి పొవ్వుచూగకు దీనయై
యడచు వేమియు లేనివాళ్ళుల నాపురంచు విలాపమా
దెడలు దోప భృశాతుగోన్నతి నేడ్చివన్ విని భీతితో
గడుపు బిట్టవియంగ భూపతికాంత గ్రక్కున నేగెనున్.

ఆ కొడుకుజూచి తల్లి యడలఁజొచ్చె.

తండ్రి—బాలుని మీదన్

వ్రాలి యోపుత్ర నీవార్త దంభోభియై
కూలఁగా నేమకీకొల్చి నన్నేటికిన్
జాలినొందించె నాజాడ యింకెట్టిదో
తూలు మీతల్లికిన్ దుఃఖ మెట్లొఱునో.

ఇత స్వతంత్రప్రబంధములసంగతి విచారితము. ప్రబంధ మన్నఁ
బెండ్లితో ముగించుటయే గనా. అందు విప్రలంభశృంగారము విస్తార
ముగ నుండును. కేవలకరుణ కవకాశమే లేకు. విరహావస్థను వర్ణించుట
మితిమీరి యది విరస మగునే గాని హృదయమును విశేషము చలిం
పఁజేయును. మృత్యుదూషణము తత్పరివారదూషణము శ్లేషలకాకరము.
శ్రీనాథుఁడును ముఖ్యముగా సూరనయు నాచిత్యమునకై పాటుపడిన
వా రయ్యుఁ బ్రబంధశృంగారములను ద్రెంపలేరైరి.

వల్నాటివీరచరిత్ర మాంధ్రవాఙ్మయహారమునఁ దలమానికము
వంటిది. అది మహాభారతమువలె వీరరసప్రధానమై తుదకుఁ గరుణారస
భూయిష్టమగును. ఇందు బ్రహ్మనాయకు కృష్ణునివంటివాఁడు; అతనివ
క్షుము పాండవపక్షమునంటిది. నాయకురాలిపక్షము కొరవపక్షము, కా
ర్యమపూడి కురుక్షేత్రము. రాజ్యమునకై జరిగిన యుద్ధము మహాభార
తయుద్ధసదృశ మైనది. బ్రహ్మనాయని కొడుకగు బాలచంద్రుని మరణ
ముకంటె శోకాకర మగుదృశ్యము మఱియొకటి లేకు. యుద్ధమునకు
ముందే యనపోతు మరణము శోచ్య మైనది. అనపోతు బ్రాహ్మణయువ

కుడు. బాలచంద్రునిసఖుడు. అతడు, బ్రాహ్మణుడుగావున యుద్ధమునకు రావద్దని బాలచంద్రుఁ డానవెట్టెను. ఆయానఁ జూచి యుద్ధము చేయ నోచనండుకు అనపోతు దుఃఖించి యాత్మహత్య గావించుకొనెను. రక్త సిక్తమైన యాతనిజందెమును మాడచి యనునామె బాలచంద్రునకుఁ జేర్చెను. దానిని జూచి బాలుఁడు కానున్న సంతి విభగ్నుము చేసి యుద్ధమున కుఱిగెను. బాలచంద్రుని యుద్ధమును మరణమును రైతులు శోకసమయములయందు పంబరవాండ్రు చే జూడించుకొని విందురు. అట్టి బాలుఁడు గతించినను బ్రహ్మనాయని యొప్పుచు గమనించి తమదుఃఖ మునుగూడ నట్లు సహించుట నేర్పికొందురు.

అనపోతుమరణమును గూర్చి తలదండ్రుల దుఃఖమును మాత్ర ముదాహరించెదను.

“తదగ్గఁ దెల్పి తలదండ్రులకు
విని మూర్ఛకొందిరి వేగమెవారు
కొంతసేపటికి ని గొంచెము తెలిసి
కుందుచుఁ జనుదెంచి కొడుకుపై వ్రాలి
ఁజొమ్ము గుడ్డికొనుచు జోలుచుఁ బడుచుఁ
దనయుఁడా! మాపుణ్యదశ యిట్లులాయె
మాయ చావయ్యెను మాముద్దుకొడుక
ఇచ్చోట నుండెనా మృత్యువు నీకు”

నాటకము:—ఆంధ్రవాఙ్మయమున సొంతతాండ్రములపక్షిని నాటకరూప మిటీవల జనించినదే. పూర్వకాలమున వీధినాటకములే యుండినవి. అవి విశేషముగఁ గవిపండితాదరమును బొంద లేదు. ఆంధ్రనాటకపితామహులు బల్లారి ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారు కరుణరస ప్రధాన మగునాటకములను వ్రాముటలోఁ గూడ మార్గదర్శకు లైరి. వారివిషాదసారంగధరనాటకమును, దత్తీశికయు నాంధ్రమునఁ గరుణరసమునకు నిధానము లని చెప్పవచ్చును. అప్పటిపండితుల నెదుర్కొనుటకై వారు పీఠికలో గరుణరసమును గూర్చి యంతగా వాదించవలసివచ్చెను.

ఇప్పుడంతగా వాదించ నక్కఱలేదు. విషాదాంతము లైన “చంద్ర హాస” (దుష్టబుద్ధి) “కథాకా” (విజయనగరసామ్రాజ్యపతనము) “బాబ్బిలి,” “పూర్ణిమ” “అనార్కతి” వంటి పెక్కునాటకములను జవి యెఱిగిన ప్రజలును గవిపండితులును బూర్వమువలె దుఃఖాంతములను గూర్చి యంతగా నేవగించుకొనుట లేదు. మీఁదు స్పృశిల్లి యానాటకములఁ జూడఁ బరువు లెత్తి వచ్చుచున్నారు. ‘సోరాబు రుస్తుములు’, తెలుఁగు ‘జూలియన్ సీజర్’, ‘రాణాప్రతాప’ మొదలగుభాషాంతరీకరణములుగూడఁ గరుణారసప్రాధాన్యవాదమునకు బలము నిచ్చుచున్నవి. ప్రజల మనస్సు లాకర్షించుటయే ప్రధానకార్యముగాఁ గల సినిమాలలో శోకరస పూరిత ఘట్టములకుఁ గొదవ యుండునా ?

నవలలు:—నవలగూడ పాశ్చాత్యదేశములనుండి మనకు లభించినదే గావున నందును గరుణారసప్రధానము లగునవి పెక్కులున్నవి. అపరాధపరిశోధకనవలలు కరుణను గల్గించుఘట్టములు గలవయ్యు భయమును, నవ్వుతమును గలిగించుటకే విశేషముగాఁ బాటుపడును.

ఖండకావ్యములు:—భావప్రాధాన్యమునకే పాటుపడు ఖండకావ్యములు పెక్కులు కరుణారసప్రధానముగ నున్నవి నేటికాలపు యువకవుల జీవితములు నిరుద్యోగాది బాధలచే శోకసహితము లగుటచే వారు పెక్కుశోకగీతికలను విషాదగాధలను వ్రాయుఁగలుగుచున్నారు. “అనంత వంతుల”వారి సరోజిని (a tale of tears)కి చేత “కన్నీరుకత” యైవది. రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి కావ్యమొకటి ‘కష్టకమల’ “అస్త్ర తర్పణము” “... విలాపము” వంటిపేరులకుఁ దక్కువలేదు. దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు, దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు మొదలగు కవులు కరుణారసము నొప్పించు బ్రతుక్కించిరి. ఖండకావ్యములలో ముఖ్యముగా స్త్రోతికావ్యములు కరుణారసప్రధానములు. ‘సతీ స్త్రోతులు’ ‘సుత స్త్రోతులు’ ‘దేశనాయక స్త్రోతులు’ మనకుఁ బెక్కులున్నవి. కాశీవ్యాసాచార్యులవారి “శ్రీరామనిర్యాణము” చక్కని ‘సుత స్త్రోతి’ కావ్యము. వ॥ సు॥ రాయని ‘సతీ స్త్రోతి’ ‘సుత స్త్రోతి’ యనుకావ్యములు ప్రసిద్ధములే. శ్రీ

చెల్లపిల్ల వేంకటకవిగారు రచించిన “దివాకరాస్తమయము” శ్రీతిరుపతి కవిని గూర్చినయదృశ్య స్మృతికావ్యము. ఇట్టి కావ్యములను జదివి నప్పుడు నిజముగా మనహృదయము లశ్రుత్యాభితములై పరిశుద్ధము లగును.

ముగింపు:—కవిహృదయము నుడికింపఁగలది ప్రేక్షకులను బూర్ణముగ నాకర్షింపఁగలదియుఁ గరుణరస మొక్కటియే. ప్రాచీనులు కరుణ ప్రధాన మగుకావ్యరచనమును నిషేధించినను “ఏకో రసః కరుణ ఏవ” యనఁగల కవులు లేకపోలేదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమునఁ, గరుణ కాళర మగు పల్కులు భారతాద్విగ్రంథములయందు విరివిగ నున్నవి. ప్రబంధములయందుతగాఁ గరుణరసము లేకున్నను, ఇటీవలి వారు పాశ్చాత్యసంప్రదాయములఁ బురస్కరించుకొని పెక్కునాటకములను, నవలలను, ఖండకావ్యములను గరుణరసప్రధానములనుగఁ జేసియున్నారు. ఇప్పటికిని పూర్వాలంకారికులమతమునే యాధారముచేసికొని విషాదాంతముగఁ గథలను వ్రాచురా దనుట న్యాయము గాదు. నూత్న మన్నంతమాత్రమున నుజ్రాద్యము కా దన్నంతమాత్రమునను గరుణరసప్రధాన గాథ యందలి మాధుర్యము కొరవడదు.

“పురాణ మి త్యేవ న సాధు సర్వం

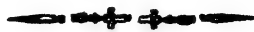
న చాపి సర్వం నవ మి త్యవద్యమ్

సంతః పరీ య్యత్యతర దృజంతే

మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః”

ఇతోఽధికముగఁ గరుణరసప్రధానకావ్యములు బయలుదేలి సహృదయుల కానందప్రదము లగుఁగాక !

గ్రంథస్వీకారము.

(1) వాసవీవిలాసము.

ఇది పదియంకములనాటకము. విద్వాన్ సోపలై కృష్ణమూర్తికవి గారు రచించినది. కథ శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరినిగూర్చినది. ఈకథకుఁ బూర్వపురాణము లనేకము లాధారములు. ఇప్పటికవులును బెళ్ళుదు కావ్య నాటకాదులను రచియించిరి. వైశ్యులకుఁ గలదేవత యగునీదేవి చరిత్రము పెనుగొండ మొదలగుతావులం గలయాలయములచేఁ బ్రసిద్ధమైయున్నది. ఈనాటకములోఁ గవిగారు కథకుమూలము లేయేతావులనున్నవో తెలిపిరి. విష్ణువర్ధనుఁ డనురా జెవ్వఁడను విషయము దీనిలోఁ జస్టింపఁబడినది. పలువురు ప్రాసవిషయములు గొన్నియుక్తులతో ఖండింపఁబడినవి. కాని, యిప్పటి కెవ్వఁకిని విష్ణువర్ధనునిస్థితి సరిగాఁ దెలియరాలేదు. కల్పిత కథ లొకదానికొకటి యెట్లగుతును. కవిగారి యీనాటకముపైఁ బలువురు పండితు లభిప్రాయముల బాగుగ నిచ్చియున్నారు. కవిగారు “ఇతః పూర్వప్రకటితములైయుండు గ్రంథములనెల్ల నేతద్రవనమునకై పరికించి యుచితము పరిగ్రహించి యనుచితము వర్జియజించితి” నని ప్రాసించి మాటచు బట్టియే యెవ్వఁకిని దోచినది వారి కుచిత ముకొనుటయే గాని నిక్కమిది యని గ్రహించుట కష్ట మని స్పష్టమైనది. నాటకములోని భాష పాత్రోచితముగా నున్నది. ఒక్కపద్యము చవిమాఁడును.

చ. గౌనములప్రోవు దృష్టజనకుంజరసింహము దీనసంచయా
వనఘనసత్తృపామతి యపారయశఃపరిపాలకుండు పా
వనచరితాత్మఁడున్ విమలవంశనిధానుఁడు భక్తియుక్తుఁడౌ
తనయునికంటె వైభవవితానము సౌఖ్యము వేఱకల్గునే. పుట 15.

పెల రు. 1—4—0 కవిగారియొద్ద అనంతపురముజిల్లా కొక్కం
టిలో దొరకును,

(2) ఆంధ్రమేఘప్రతిసందేశము- కాళిదాసమహాకవికృత మేఘ సందేశము తరవాయి— సంస్కృతమున మహాశూరపురమహారాజాస్థాన విద్వాంసులు శ్రీమండికల్ రామశాస్త్రిగారు రచించిరి. దానికిది బల్లారిమ్మ్య నిసివల్ హైస్కూలులో, ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు శ్రీరావాడ వేంకటరామశాస్త్రిగారితెనుగారు. మూలము రెండుసర్గలందు రెండాశ్వాసములైనవి. యక్షుడు మేఘునిచే వార్తపంపగా దానికి యక్షునిభార్య కంపిన ప్రతివార్తయే యిందలివిషయము. ఇందు యక్షుడంపతులనామములు యక్షునియధికారము కుబేరశోధశాపాదాలును వర్ణింపబడినవి. ఇటీవలి శ్రీశంకరరామానుజవ్యాసరాజులు, విజయనగరమైసూరురాజులు, విద్యుద్ధీపములు మున్నగువిషయములు వర్ణింపబడినవి. ఈతెనుగుపుస్తకముపైఁ బలువురు ప్రసిద్ధపండితులు సదభిప్రాయములు నొసంగిరి. ఒకపద్యము మచ్చుచూడుడు.

చ. కుశలి భవత్ప్రియుం డనుచుఁ గూర్చి ముదంబు సుధాక్షరావళి
విశదముగాఁ బయోద ప్రియప్రేముడి నింపగువార్త దైనన
ద్వ్యశగతి వీరుల నినిచి ప్రాణము నిల్చుగ నచ్చి తివ్వడి
దృశ్యమగు నిక్త మన్త దళితీవ్రత యించుక శక్త నెమ్మదిక్. 1-5.

మూలశ్లోకము: —

చిత్తోడాఖ్యం జయతి నగరం తై ర్మృపైః పాల్యమానం
ఘోరే యదే వినిహతధవా విస్మతా వీరపత్న్యైః
క్షుద్రాదిభ్యో నిజకులభయే శంకమానాశ్చ యస్మిన్
పాతినత్ర్యప్రవణమతయో బృంద శోగ్నిం ప్రవిష్టాః.

శాస్త్రిగారియాంధ్రపద్యము.

ఉ పోడిమిరాజపుత్రసృవపుంగవసాలితమై చెలంగుచి
త్తోడుపురం బనిక్ ధనులు నొల్ల మృతింగన వీరపత్నుల
చేడెలు తుద్రశత్రువులఁ జేడ్చును శీల మటన్నభీతిచే
గూడి వతివ్రతాత్మనతి గుంపుగఁ జచ్చునఁజూచ్చిరచ్చట. 2-25.
వెల రు. 0—10—0 కవిగారియొద్ద దొరకును.

(3) ఈ క్రిందిపుస్తకములు-వ్యాసకుటీరమునుండి వెలువడిన యాంధ్ర సేవా ప్రసూనములు:-

1. రామనామం—చిన్న నాటిక (వ్యావహారిక భాష) రు. ౦-౧-౦.
2. శ్రీవివేకానందస్వామివారియతిగీతములు—కూచి నరసింహము పంతులుగారిచే నాంధ్రీకృతము. రు. ౦-౧-౦.
3. దివ్యవాణి—(ఒక హరిజనునికథ) కూచినరసింహము పంతులుగారు అమృతబజారుపత్రికలోని యొక యాంగ్ల వ్యాసమునకుఁ దెచ్చుఁగు.
4. రామనామం—ఇంగ్లీషు, ముద్దా విశ్వనాథముగారు.
5. ఆనందసామ్రాజ్యము—శ్రీ రామతీర్థస్వామివారి యుపన్యాసము నకుఁ దెచ్చుఁగు. ముద్దా విశ్వనాథముగారు. రు. ౦-౧-౦.
6. సాధ్య—(ఆటడుగుల నేల) టాల్ స్టాయి విరచితమునకుఁ దెచ్చుఁగు వచనము. రు. ౦-౩-౦.
7. శుభోదయము—సౌశీల్యనిర్మాణము దక్షిణమును సౌజన్యోత్తేజకమునగు నిష్పటికాలపుకథ-వచనము. రు. ౦-౩-౦.
8. గ్రీనెల్డా—శ్రీ రామతీర్థస్వామివారి యుపన్యాసమునకాంధ్రము-వచనము, కూచి నరసింహము పంతులుగారు. రు. ౦-౧-౦.
9. ఆత్మజ్యోతి—(మానవసేవయే మార్గవసేవ) కొంటులియోటాల్ స్టాయి వచనము. బహులలోఁ జరుపుటకు విద్యాధికారు లామోదించినది ముద్దా విశ్వనాథముగారిది. శ్రీ జయపురమహారాజు వారు సంకల్పించినది. రు. ౦-౫-౦.
10. ప్రేమాంజలి—(సుగుణసంపదగల పంచమదంపతుల సుందరచరిత్ర) ముద్దా విశ్వనాథముగారి వచనము. రు. ౦-౫-౦.
11. తూలిక—ఇదియును బహులలోఁ జరుపుటకు విద్యాధికారు లనుమతించినదియే. ముద్దా విశ్వనాథముగారిది. వెల రు. ౦-౧౦-౦.
12. జన్మభూమి—(కరుణారసభరితముగునాటిక) ఒక చిన్న కథ నాథారముగఁ జేసికొని స్వదేశవిదేశకపుల భావములు కొన్ని చేర్చి ముద్దా విశ్వనాథముగారు రచించినవచనము, రు. ౦-౪-౦.

ఇది యన్నియు స్వగృహముననే కూర్చుండి దేశమంతటను విఖ్యాతిని గడింపనున్న ముద్దా విశ్వనాథముగా రనునొక యువకునిచే రచియింపబడినవియుఁ బ్రకటింపబడినవియు. చక్కని చెన్నపురియచ్చు చిన్న చిన్న కథలు, హృదయగమములు. పెద్దలు సంపన్నులు నీయువకుని సదస్యత్వమునకుఁగానొక్కొక్కొక్క “స్టేటు” కొనుటయే గొప్పపాఠము. ఆతనిపెట్టుబడి యాతనికి గిట్టిన జాలినంత యాంధ్ర సేవ చేయనున్నాఁడు. ఆశీర్వాదింతురుగాక !

ఆంధ్ర సేవాకార్యాలయము - ముద్దా విశ్వనాథముగారు, మెలుపాక, ఎలమంచిలితాలూకా, విశాఖపట్టణముజిల్లా, అని పీఠవిలాసము.

(4) శ్రీమహాభారతనవనీతము:— ఆదిధార-ప్రథమాశ్వాసము. కవి, కీ. శే. ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారు. ఇది యాంధ్రీకరణయుగము. అనువాదములు పెళ్ళులుబదులు దేటుచున్నవి. వ్యాసస్తోత్రముగుభారతము నాంధ్రమున వ్యాసస్తోత్ర మనిపించుటకీ యాంధ్రీకరణ మొనర్పబడినయది. గ్రంథకర్తలు సుప్రసిద్ధులండితులు. పెళ్ళుగ్రంథములు రచించిరి. భారతమునఁ బదుమూఁడుపర్వములను మాత్ర మాంధ్రీకరించి గలరు. శ్రీకృష్ణ భారతము కంటె నిది మొరటి స్రవ్యత్వము. నీరి శిష్యులు విద్వాం ఓలేటి సీతారామశాస్త్రిగారిచే నీ గ్రంథము ప్రకటింపబడినది. కాని, వారు భయపడినటులు నారికేళపాకమున రచింపబడలేదు. మిగిలిన గ్రంథభాగము త్వరలోఁ బ్రకాశిత మగునుగాక !

మ. ఒకనాఁ డాకపికన్య; దైత్యుసుత తన్యోపాసఖు స్త్రీండనో
తుకలై వారివిహారముం జరిపి, సేతున్యస్తవాత్థాధతా
వికచేలమ్ము లెఱుంగ కందినవి సావేగంబుగాఁ గట్టనో
పిక వీడె స్ఫుగుకన్య; గాంచి దనుజప్రేస్తాత్తజ న్దోషిణి.

ఉ. కావుము పుత్రుసత్యమును; గాపటికత్వము మాను; మించెడు
శ్వావిశతంబు కూపముల; బావుల నూటిటి మీఱు జన్నమో
భూవర ! నూఱుజన్నములఁ బోలు సుతుండు; శతాత్తజాధికం
జ్ఞా విను సత్యమే; సుకృత మన్యము సత్యసమమ్ము నున్నదే,

దీనితో 'నుతజలపూరితంబు లగునూతులు నూటిటికంటె' నను నన్నయభట్టారకుని పద్యమును బోల్పిచూడుడు. 'తద్భారతద్ధవార్ధిః గౌనః స్వవసీతము మెచ్చ భాసురుల్' అనుటచే గ్రంథము శ్రీమహా భారతవసీత మని పేరుం గాంచినది. ఆదిపర్వ మాదిధార యైనది. పాఠకులు గ్రంథప్రకాశకులకుఁ దగుసహాయ మొసఁగి మిగిలినగ్రంథభాగములను బ్రకటింపింతురుగాక.

(5) మేఘసందేశము—(అంధ్రీకృతము) శ్రీ మాడభూషి మఠం వేంకటాచార్యులుగారు_ తిరుపతి. వెల రు. 0-8-0.

ఈ సుప్రసిద్ధసామ్రాజ్యగ్రంథమున కిది మఱియొక భాషాంతరీకరణము. మూలమునందు వీరికిఁ గలయాదరి మే దీనికిఁ గారణము. గ్రంథకర్తలు, ఋతుసంహారముఁ కూడ నిది వఱకుఁ నాంధ్రీకరించిరట. వీరి యాంధ్రీకరణము పెక్కుస్థలముల మూలమును దలపించుచున్నది. కవిత్వశైలి యొకింత సరళముగ నుండిన బాగుగా నుండును. మహాకవి కాళిదాసుని కవిత యాంధ్రీకరించుట దుర్లుభ మనుట కీమేఘసందేశపు టాంధ్రీకరణములే నిదర్శనము. మచ్చునకొకపద్యము.

సరసంబౌ నడబావి గారుడశిలాసౌపానమార్గంబుతో

వరవై హార్యసమాననాశివికచస్వర్ణాబ్జసంఘన్నమై

యిర వాసీటను గాంచి హంసములు నిన్నీక్షించి యున్ మానసం

బరయంబోపు సహిషణ్యయ్య వగవాయం గాంచి యచ్చేరువక.

(6) స్వప్నానసూయ—ఆకొండి రామమూర్తికవిగారు. వైద్యులు, విద్యచ్ఛిఖామణులు-పీఠికయందు పానుగంటి నరసింహారావుపంతులుగారు గ్రంథప్రకటనకారణమును, ప్రాశస్త్యమును దెల్పియున్నారు. వీరి యద్భుతకవితాగుంఘనము ప్రతిపదరమణీయము, రంజితకమనీయార్థగుణవిశేషము నట. వైశ్యశిఖామణు లొకరు తమభార్య సద్గుణాదికమును వర్ణింపఁ గోరఁ గవిగా రీగ్రంథమును రచించిరి. ఆమెపేరనసూయ. స్వప్న

మునఁ గవి యామెను, అత్రిమహామునిభార్య యగు ననసూయాదేవిని గాంచి, వాఁసంభావణాదికమునే కృతిగా రచించె నట. ఇరువురచరిత మిం దభివర్ణితము.

ఉ. అబ్బురపాటుదోచు నయనాఃబుజయుగమునుండి పొంగిపై
కుబ్బెకు తట్టులెడల నుత్పలమాలికపై చెలంగఁ ద

బ్బిబ్బుగ నట్లునిట్లుగని భీతియు నచ్చెరుపాటు వంతయౌ
బ్రబ్బికొనంగ నప్పడుచు పైదలి స్కంభమసంకులాత్తయై.

ఇది పెద్దనకవనమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనసూయ పావన చరిత వర్ణనమున స్త్రీల కుపదేశములు పెక్కు లీయఁబడినవి. ఇందలికవ నము సులభగ్రాహ్యము. లలిత పదభూయస్థము. మాదిరి కొకటి-

ఉ. వారలహాపసంపదయు వారియమానుషదవ్యజేజమున్

వారలభాగ్యదిహ్నములు వాఁవిసూత్యవిలాసలక్ష్మీఁ గ
న్నారగఁ జూచి చూచి కడునబ్బురమగుచు నీవిసుగు లె
వ్వారొకొ యాత్రిమూర్తులయు వైభవముల్ గనుపట్టు వీరికిన్.

(7) కవ్వడి పై నారము—తిగుమామిడి రామస్వామిశాస్త్రికృత ము- బ్రహ్మశ్రీ అనంతపాతుల రామలింగస్వామిగారిచే సంపాదించఁబడి ప్రకటింపఁబడినది. కవి పదునెనిమిదవశతాబ్దాంతమున జన్మించినటులఁ బీఠికయుఁ గలగ. కిరాతాజ్ఞప్రదీపమునందలి కథ కిది యాంధ్రీకరణము. అచ్చతెనుగు ప్రభావము. అయిదుతున్నలు గలవు. దీనిని బ్రకటించి ప్రకాశకు లాంధ్రమునకుఁ గొప్పయుపకార మొనర్చిరి. కవిత్వము రసవంత ము. కాని వ్రాతప్రతినిసవరింపక యున్న నున్నట్లు ముద్రించి భాషకుఁగొఱఁ తఁ దెచ్చిరి. వలయువారు ప్రకాశకులకు వ్రాయవలయును.

చ. బలుజడి నింది తెల్లనముబాసి మెరుగుల రంగులుర్లువో

నలనడ క్రిందిమట్టలము నమ్మెగుల దెలిరెక్కనానెనా

మలల మలంగు నేకలు చూటికిద్రోగ కేపుద్రోవలం

గలబలు యొడతమ్మిగమి గమ్మిన నేరులు బారుమారుచుక. (పు.26)

ముగా మకారాదివర్ణములను బోలియుండును. తెలుగులో దీనిని “గ్రుడ్డి గుట్టపుతాపు” అని వ్యవహరింతురు. వర్ణమానుడు గణరత్నమహాదధిలో దీని నిల్లు వివరించెను. 3-౧౯-గి. ఘుణోత్తరణా త్తథంచీన్నిష్పన్న మక్షరం ఘుణాక్షరం । తదివ య దకుశలేన దైవాన్నిష్పద్యతే తత్ ఘుణాక్షరీయకమ్.

౧౧. ఖ లేక పోతన్యాయము.

“వృద్ధా యువానః శిశవః కపోతాః ఖ లే యథామీ యుగపత్న తన్ని తదైవ సర్వే యుగపత్నవారాః షరస్పరేణాస్వయనోధవన్తి”. ముసలిది, పడుమది, పిల్లలు నయిన నానావిధకపోతము లన్నియు నొక్కమాటాకకళ్ళములో గింజ లేఱుకొని తినుటకు దిగును. అట్లే పదార్థముల కన్నింటికి నెచట నొక్కమాటాస్వయము సంధించునో యచట నీన్యాయము ప్రవర్తించును. ఈన్యాయము సాహిత్యదర్పణము 23౯ కారికలో నున్నది.

“సముచ్చయో య మేకస్మిన్నతి కార్యస్య సాధకే ।

ఖ లేకపోతినన్యాయా తత్తరస్మిన్ త్వోపిచేత్.”

౧౨. స్థాలీపులాకన్యాయము.

స్థాలీ=పండుకొనుపాత్ర- పులాక=పులగము. పాత్రయందుండిన యన్నములో నొకమెతుకును బట్టిచూడగా నన్న మంతయు నుండినది యు లేనిదియుఁ దెలియును. ఆరీతిగా నేవిషయముదైనను, ఏకదేశమును బరీక్షించి యంతయు సరిగా నున్నది, లేనిది, తెలిసికొనుట- పతంజలి మహాభాష్యములో ౧-౪ ౨౩. “పర్యాప్తో హ్యేకః పులాకః స్థాల్యా ని డర్శనాయ”. శాబరభాష్యమందు- “లింగస్య పూర్వవత్త్వా చ్ఛోదనా శబ్దసామాన్యా దేకేనాపి నిరూప్యేత యథా స్థాలీపులాకేన.”

౧౩. సూచీకటాహన్యాయము.

సూచీ=సూది. కటాహ=కాగు. సూది, యల్పాయాసముతో నల్పకాలములోఁ జేయఁబడును. కటాహ మట్లు కాదు. బహుప్రయాస సాధ్యము. చాలకాలము పట్టును.

చిన్న పని పెద్ద పని యొకమాటు తటస్థించినపుడు మొదటఁ జిన్న పనిని జేసి పిదపఁ బెద్ద పనిని నిర్వహించుటకుఁ బ్రయత్నింపవలె ననువిషయము సీన్యాయము తెలుపుచున్నది. కావ్యప్రదీపము చతుర్థోల్లాసప్రారంభమందు- ౬౬ పుట “లక్షణామూలవ్య జనాయాః ప్రాప్తిరూపణాత్ ప్రావృత్తికం క్రమ ముపాదాయ సూచీకటాహన్యాయేన వా ప్రథమ మాద్య ముద్దిశ్య విభజితే.”

౧౮. బిల్వఖిల్వాటన్యాయము.

బిల్వము=మార్చేడుపండు- ఖిల్వాట=బటతలవాడు- బటతలవాడు, ఎడచేఁ దహించఁజేయఁబడినవాడై మార్చేడుచెట్టునీడకుఁబోగా దానిపండు వానినెత్తి నాకన్నకముగాఁ బటతలచేఁ దలపగిలిపడి. భాగ్యహీనుఁ డెచ్చటికిఁ బోయినను వానరులు వానిని వెంబడించును.

౧౯. సమోత్పదగర్భన్యాయము.

ఇద్దఱుపురుషులు రెండు రథములతో నొక గ్రామమునకుఁ బోయి రథములనుండి గుఱ్ఱములను విప్పివేసి గుఱ్ఱముల నొకచోటఁ గట్టి రథములను మఱియొకచోటఁ బెట్టి యొక మిత్రునియొంటికిఁ బోయి సంభాషించుచుండిరి. అంతలో దైవికముగా నా గ్రామభాగ మగ్నిచే దహింపఁబడెను. ఒకని గుఱ్ఱములు మఱియొకరిరథము దహింపఁబడెను. అపుడు వారిరువురు నన్యోన్యాకాంక్షచే నొకరిరథమును జేసికొని యిష్టదేశమునకు పోయిరి.

విధి, అర్థవాదము నని వేదము రెండువిధములు. కర్మలను విధించు వాక్యములు విధివాక్యములు- జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత- చిత్రయా పశుకామః- ఇత్యాదులు- విధిని స్తుతించువాక్యము లర్థవాదవాక్యములు. విధ్యర్థవాదములు రెండును గలిసి యేకవాక్యతాపన్నములై కర్మ నిర్వర్తించుట కుపయోగించును. పూర్వోక్త మైనన్యాయ మిచటఁ బ్రవృత్తుచున్నది. ఈన్యాయము మిక్కిలి ప్రాచీన మైనది. పాణినిసూత్రమునకు ౧.౧-గిం వార్తకములో “సంప్రయోగే వా సప్తశ్చదగరధవత్” అని చెప్పబడినది.

౨౦. దేహాదీదత్తదీపన్యాయము.

దేహాదీ = గడన - గడనము నుంచినదీప మింటిలోనికి బైకిఁగూడ వెలుగు నిచ్చును. ఏక కాలముగ రెండుపనులను జేయువస్తువును చెలి యుజేయు నీన్యాయము - ౧౨-౧-౩ జైమినిసూత్రమునకు శబరస్వామి రచించిన భాష్యములో “యథా ప్రాసాదే కృతః ప్రదీపః సన్నిధానా ద్రాజమాన్యే పుష్పకరోతి.” ఈన్యాయము “కాకాక్షి గోపకన్యాయము”- తోడను “జామాత్రం శ్రవితస్య సూపాదే రతిస్యపకారకత్వమ్”-అను న్న్యాయముతోడను సరిగానున్నది.

౨౧. పాటచ్చరల్పశ్రితే వేళ్లని యామికఃకారణన్యాయము.

పాటచ్చర = దొంగ, ల్పశ్రిత = అపహృతము - యామిక = పారావాడు.

ఇల్లు దొంగ దోచుకొని పోయిన వెనుక పారాయిచ్చువాడు మేలుకొనుట. కార్యము నశించినపిమ్మట దానికి బ్రతీకారము చేయుట. “దొంగలు చొచ్చిన యామునాసములకుఁ గుంతమొడిగినది; “గతజల సేతుబంధనము” నీన్యాయముతో సమానముగా నున్నది. ఈన్యాయము శ్రీహర్షుడు వ్రాసినఖండనఖండభాష్యములో రగి వ పుటలో నిట్లుదా హరింపబడినది. “ప్రయోజనాచరణయక్తే కాలే తస్య స్వరూపతోఽచస్థా నం పాటచ్చర ల్పశ్రితే వేళ్లని యామికఃకారణవృత్తాంత మచరతి”.

౨౨. పిష్టపేషణన్యాయము.

పిష్టపేషణము = చూటినదేమూలుట, చెప్పినదే చెప్పుట. ౯-౨-౩ జైమినిసూత్రమునకు శాబర భాష్యము - “సహి స్పృగ్ధ స్య స్నేహనా శక్యం కస్తు పిష్టస్య వా పేషణమ్.”

౨౩. ప్రధానమల్లనిబర్హణన్యాయము.

ముఖ్యసీమని పధించినచో దక్షిణవా రిందఱు సులభముగా స్వాధీన మగుదురు - ౧-౨-౨౮ బ్రహ్మసూత్రములకు శంకర భాష్యము - “ప్రధానమల్లనిబర్హణన్యాయే నాతిదిశతి ఏతేన ప్రధానకారణవాదప్రతి పేధన్యాయకలాపేన సర్వేఽణ్వదికారణవాదా అపి ప్రతిపిద్ధతయా వ్యాఖ్యాతా వేదితవ్యాః.

౨౮. బీజాష్టరన్యాయము.

బీజము లేకుండ సంకుర ముండదు. అంకురము లేక బీజ ముండదు. ఎచ్చట నిట్లు ఘనస్పరకార్యకారణభావమో యచ్చట నీన్యాయము ప్రవర్తించును. బీజాంకురప్రవాహ మనాది.

ఈన్యాయము - ౨-౧-౩౩ సూ. బ్రహ్మసూత్రభాష్యములో వ్యాఖ్యానింపబడినది. “న చ కర్తాస్తరేణ శరీరం సమృపతి న చ శరీర మస్తరేణ కర్తసమృప తీతి । ఇతరేతరాశ్రయత్వక్రసంజః । అనాదిత్వేన బీజాష్టరన్యాయే నోపపత్తే ర్నకీర్ణద్వోహో భవతి.”

౨౯. భక్షి తేపి లశునే న శాన్తో వ్యాధిః -

నిష్కర్థవస్తు వగునుల్లిని భక్షించినను రోగము నిష్పల్లించలేదు. అనగా సకార్య మొనర్చినను లాభమును బొందలేదనుట. ఈన్యాయము వేదాంతసారము మొదటిశ్లోకము దాన్పడి. “నను భక్షి తేపి లశునే న శాన్తో వ్యాధి రితి న్యాయేన ప్రకజ్ఞప్రసాదాన వ్యతిరక్తత యా ప్రతీయమానత్వా కథ మద్వైతసిద్ధి రి త్యాశక్త్యా తృణీకుర్వ న్నాహ । అఖిణ్ణ మితి.”

౩౦. తక్రకొణ్డిన్యాయము.

విశేషశాస్త్రముచే సామాన్యశాస్త్రమునకు బాధయం దీన్యాయము ప్రవర్తించును. బ్రాహ్మణులకుఁ బెనుఁగు వేయము - కొండిన్యూనికి మజ్జిగ వేయము ఇందువలన, కొండిన్యూడు కూడ బ్రాహ్మణుఁ డని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈన్యాయము బృహదారణ్యకవార్తికములో ౧-౬-౭౧, పుట ౮౮౧) అభిషేకబ్రహ్మ భేద నిషేధిత్యేపి నభేదస్య శూన్యతా సర్వత్ర ప్రాప్తస్య కారణే నిషేధాశ్చక్యో దధి దీయతామి త్యర్థోపాభా ప్రాప్తస్య దగ్గుః తక్రం కొణ్డిన్యాయేతి కొణ్డిన్యే నిషేధేఽ ప్యశూన్యతా వదిత్యాశక్త్యా తక్రేతి.

౩౧. కర్ణాన్యాయము.

ఒక సొట్టవాఁ డొకకర్ణాన్యాయము నొకనాటిరాత్రి దైవికముగా నొకసత్రముందుఁ గలిసిరి. మఱుచటిదినము దుదయమున స్వగ్రామము నకుఁబోవఁదలంది సొట్టవాఁడంఘనిభుజముపై నెక్కివాని నిటునడుచుమఱు

నడువు మని ప్రసరింపఁజేయఁగా గొన కుభయులు స్వగ్రామమును జేరిరి. ఇట్లు ప్రవృత్తికూయ్యఁజేతరుడు నగుపురుషుఁడచేతనము వికరించునదియు నగుప్రకృతి పద్ధతియేగా జగత్స్పృష్టి జరుగుచున్న దని సాంఖ్యసిద్ధాంతము. “పురుషస్య దర్శనార్థం కైవల్యాగ్రం తథా ప్రధానస్య! పశ్యేత్తవ దుభయోఽపి సంయోగస్త త్కృతస్సర్గః” (అథ వంగు సంయోగమువలెఁ బ్రకృతిపురుషసంయోగముచే జగత్స్పృష్టి నిర్వహింపబడుచున్నది)

౨౮. చ్ఛ్చిచ్ఛ్చికాన్యాయము.

ఈన్యాయ మపృథగ్విధము లైన చొడువస్తువులను దెలియఁజేయును. చంద్రుఁడును వెన్నెల యొకదాని నొకటి విడిచి యుండదు. ఇది యానందగిరి వ్రాసిన శ కిరవిజయములో ౧౨౪ పుటలో నున్నది. “అత స్సర్వదేవకారణస్య రుద్రస్య యా శక్తిః చ్ఛ్చిచ్ఛ్చికాన్యాయేన తదుద్బోధరూపితే స్వాగతవల్లభేతి ప్రసిద్ధా నైవ భవానీ”.

౨౯. చౌరాపరాధా న్నాశ్చవ్యచిగ్రహన్యాయము.

పురాణము దిట్లు చెప్పఁబడియున్నది. దొంగలకు బట్టుకొనుట కుం దిరుగుచున్న రాజధానులు మాంశవృక్షములసమీపము దున్నయా చోరులను ఋషితోగూడఁ దీసికొనిపోయి రాజున కొప్పుగొందిరి. రాజు ఋషితోగూడఁ దొంగలకు మూలార్థోపగతికై విధించెను. కాని యింతలో రాజుతఁడు మహ్నా యని తెలిసికొని స్వాపరాధముచుత్తమింపు మని వేఁడుకొని యతనిని విడిచిచెను. అంతట నాఋషి యమునియొద్దకుఁ బోయి నా కిట్టికూరశిక్ష విధింపఁబడుటకు నే నేమిచాపముఁ జేసితి నని యడిగెను. అందులకు యముడు “బాల్యావస్థలో నీవు తూనిఁగలను బట్టుకొని వానికిఁ జేపురుపులను గ్రుచ్చి హింసించితేవి గావున నీ విటి కూరశిక్షకుఁ బాత్రువి” అని చెప్పెను. అను కాఋషి కుపేతుఁడై శైశవదశయందుఁ బిల్లలు చేసినపుణ్యపాపములకుఁ దల్లిదండ్రులు బాధ్యులు గాని పిల్లలు కారను ధర్మసూక్ష్మము నీకుఁ దెలియలేదు గనుక నీ పీటదని కన్పట్టెడవు. నీవు మూడ్రయోని బుట్టు మని శపింపఁగా నతఁడు నిదురుఁడై పుట్టె నని పురాణాథ.

దామలతోఁ జేరిననుజుల కనర్థము వాటిలుచు.

ఈన్యాయము సర్వదగ్ధ సంగ్రహమందఁ బూర్ణప్రజ్ఞాదర్శనము ౨౩ పుటలో నిట్లు దాహరింపఁబడినది. “తస్మా న్న భేదరత్యక్షం సుప్రసర మితి చేత్తిం వస్తుస్వరూపభేదవాదినం ప్రతి ఇయాని దూషణాని యదుచ్యస్తే కిం వా ధర్మభేదవాదినం స్రుతి ప్రథమే చౌరాపరాధా న్నాన్యైశ్చనిగ్రహన్యాయాచితః”.

౩౦. ఛత్రిన్యాయము.

కదిమంది పోవుచుండఁగా వారిలో నైఋగురికి మాత్రమే గొడుగులుండి తర్హయముచుగురికి గొడుగులు లేకపోయినను, అదిగో గొడుగులనారు పోవుచున్నారని న్యసహరింతురు. ఈన్యాయము- కఠోపనిషత్తు- తృతీయవల్లీక్రథమంత్రము- “ఋతం పిబంతా సుకృతస్య లోకే గుహం ప్రవిష్టా పరమేకరాశే” అనుదానికి శంకరాచార్యులవారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానములోఁ జక్కగా నమరి యున్నది. “ఋతం పిబంతా వితి” “ఏకస్తత్ర- ఋతం కర్మఫలం పిబతి భుక్త్యై నేతరః తథాపి పాతృసవ్భూధాత్ పిబంతా విత్యుచ్యతే ఛత్రిన్యాయేన” ఇ. శుక్ల్యర్థమే శ్వేతాశ్వతరో హిష చ్చతుర్థాధ్యాయములో ముఖ్యముగ్రుతిచేతఁ జెప్పబడినది.

“ద్వా సుకర్ణా సముజౌ సఖాయా సమానం వృక్షం హిష స్వజాతే తయో రన్యః పిప్పలం స్వా ద్వత్తి అనశ్చన్నోఽభిచాకశీతి”

౩౧. సుదోపసుదన్యాయము.

అన్యోన్యనాశ్యనాశ్యభావవిక్షయం దీన్యాయము క్రవర్తించును. తొలి సుదోపసుదు లరునిద్దఱురాక్షసు లొకయప్పురసకొఱకుఁ గలహించి యన్యోన్యతలప్రహరములచే నుభయులు మడిసిరి. సాంఖ్యత్త్వకౌముది ౧౩ “నను పరస్పరవిరోధశీలాగుణా సున్తోపచుద్దవ త్పరస్పరంధ్వంసస్త ఇత్యేవ యుక్తం ప్రాగేవ తేషా మేకక్రియా కర్తృతాయాః”

౩౨. దండాపూపికన్యాయము.

దండము- అప్పుములు. అప్పుములు మూట గట్టి దండమునకు ప్రేలఁదీయఁగా అప్పుములమూట లేచు సరేగదా, దండముకూడఁ గొఱకఁబడియున్నది. కఠినమైన దండము కొఱికివేసిన యెలుకలకు మెత్తని

యప్పుములమూట భక్షించుట యాశ్చర్యమా” ఇది కైముతికన్యాయమునంటిదే.

“పర్వతముల నన్నముగాఁ దినఁగల బావగానికి తలుపు లప్పడనుల క్రింద నాఁగవు.” “తల్లి చెవులు ద్రోచినవానికి పినతల్లి చెవులు బీటపు వ్రులు కావు.” తెనుఁగులో సీరెనుసా మెతలు దీనితో సమముగా నున్నవి. కావ్యాధాపత్యలంకారము కైముతికన్యాయసిద్ధము.

33. న హి కతోరకశ్చ్యోతవస్య కుర్గశాబకః ప్రతిభటో భవతి.

పూర్ణముగాఁ బెరిగినసింహమునకు లేడిపిల్ల శత్రువు కానేరదు. బలహీనుఁడు బలవంతు నెదిరింపఁజాలఁడు. ఈన్యాయము సర్వదర్శన సంగ్రహము లో నక్షపాదోపన్యాసములో నున్నది. “న హి పరీక్షా త్మమ మిత్వతే న హి కతోరకశ్చ్యోతవస్య కుర్గశాబకః ప్రతిభటో భవతి.”

3౪. న హి ఖదిరగోచరే ఛరశౌ కలాశే ద్దైర్ఘభావో భవతి.

గొడ్డలి చండ్రచెట్టును నటకుమండఁగా మోరుగుచెట్టును భేదించలేదు. రెండుకను లేకాముగు జరగ చని దీనితాత్పర్యము. ఈన్యాయము యోగభాష్యటీకలో నున్నది. “నను పురుషస్తో బోధః కథం చి త్రగతాయాః వృత్తేః ఫలం- న హి ఖదిరగోచర వ్యాపాశేః పరశునా కలాశే ద్విదాక్రియత ఇతి.”

35. కూపఖానకన్యాయము.

కూపఖానకుఁడు=నూతిని ద్రవ్యవాఁడు. నూతిని ద్రవ్యహాలి వాఁడు తనశరీరమున కంటుకొన్న బురద నానూతిలో నూరిన నీళ్ళ చేతనే కడిగికొని శుద్ధుఁ డగును. అట్లే తత్తద్విగ్రహనచ్చిన్న సర్వేశ్వరభేదబుద్ధి వలనఁ బొడమన దోషము తత్తదుపాసనాజన్యసుకృతమహిమచే సమూలముగా నశించును.

పతంజలి వ్యాకరణమహాభాష్యము- పశ్వశాహ్నికమం దీన్యాయ మిట్లు ప్రశంసించఁబడెను. “కిం పున శ్శబ్దస్య జ్ఞానే ధర్మః అహోస్వి త్ప్ర యోగే ఇతిబహుధా మీమాంసా ముద్యాన్య పున స్తుష్యతు దుర్జన ఇతీన్యాయేన అకశబజ్జానస్య వికరీతత్వమాత్రేణ అధర్మసాధనత్వ మభ్యుపగమ్యాపి సమాధానాంతర ముక్తం కూపఖానకీన దేత ద్భవివ్యతి కూ

వఖానకః కూపం ఖనన్ యద్యపి మృదాపాంసుభి శ్చావకీర్ణో భవతి సో పు సంజాతాసు తత ఏవ తద్గుణమాసాదయతి యేన సచ దోషోనిర్హణ్య తే భూయసా చాభ్యుదయేన యోగో భవతి.”

3౬. భీక్షుపాదప్రసరణన్యాయము.

ఒకసన్నాసి యన్ననస్త్రావలను సంపాదించుకొనుట కొకధనమగు తుని యింటిలోఁ బ్రవేశించి మెల్లగా నాగృహస్థునివరిచయుము సంపాదించి క్రమముగాఁ దనయిష్టలాభములను బొందును. అట్లే బుద్ధినుంతుఁ డొకచోటఁ బ్రవేశించి క్రమముగా నందఱు పరిచయమును సంపాదించి తనపనులను నెఱవేర్చుకొనును. వేదాంతదేశికులవారి తత్త్వముక్తాకలాపములో ౨గిర పుటలో నీన్యాయ మున్నది. “అస్త్యైవ మితిచే న్నభీక్షుపాదప్రసరణన్యాయేన నిరీశ్వరవాదావతారా దతః క్రోధావశ్యంభావాదీశ్వరస్యాపి దుఃఖావశ్యంభావః.”

37. కూపయంత్రఘటికాన్యాయము.

నూతిలో మోటను బెట్టి యెడచేఁ దోడింపఁగా నొకసూనక్రిందికిఁ బోవును. మఱియొకటి నీళ్లుతీసికొని పైకివచ్చును. సాసారమందుఁగూడ నీరీతిగా క్రిందికి మీఁదికిఁ బోవుచు ననేకగుర్తలను మనుష్యులొందుచుండురు. ఈన్యాయము సాసారసితిని దెలియఁజేయుచున్నది. మృచ్ఛకటిక వదియవయంకములో నున్న ౬౦ వ శ్లోకములో నీన్యాయము చెప్పఁబడియున్నది.

“కాంఞ్చి త్తు చ్చయతి ప్రపూరయతి వా కాంఞ్చిన్న య త్యున్నతి,
కాంఞ్చి త్పాతవిధౌ కరోతి చ పునః కాంఞ్చిత్తరో త్యాకులాన్
అన్యోన్యం ప్రతిపక్షసంతతి మిమాం లోకసితి బోధయ
న్నేష క్రితతి కూపయంత్రఘటికాన్యాయప్రసక్తో విధిః”

3౮. శాఖాచంద్రన్యాయము.

చెట్టుకొమ్మలమధ్య నున్నచంద్రుఁడు ఆకాశమందు చంద్రునిపై మేఘము నడచుచుండఁగా నొకశాలకుఁడు చూచి భ్రాంతిచేఁ జంద్రుఁడు నడచుచున్నాడని తలంచును. అప్పు డొకవృద్ధు వాని నొకచెట్టుక్రిందికిఁ దీసికొనిపోయి రెండుకొమ్మలమధ్యను స్థిరముగా నున్నట్లు చంద్రుని జూపి వానిభ్రాంతి నివారించును.

౨. ఉద్గతివృత్తము.

జగతి స్పృశ-లగణంబు

నగణనజగ-ల్నవీనధీ

నాగ భనజవగ-ణంబులతో

నొగి మంజుభాషిణిగ-నుద్గతం బగున్.

౪౪

౩. మధురవృత్తము.

ఋరగఁగ మున్నుఁ బ్ర-భాతవృత్త మయ్యెన్

సిరమతి మఱి యుల్ల-సిల్ల బరాజితన్

స్థరలిపుసుత మూటన్-మాలిసీవృత్తరీతిన్

సరవి మధురన్ నసల్లజ-జంబు గ మా తువన్.

౪౫

౪. మణిదీపికవృత్తము.

ఋరగఁ నాదిపదము నభత్రయసగణబంధుర మయి రా

గరిమను నననలును సజభల్పకారమున్ ద్విపద మగుం

బొరిని మూఁడవయంఘ్రి నభ్రసము ల్నసయుగము జోడును దగునిడం

దరళ నాల్గవపాద మొందుచుఁ దా నగు స్తణిదీపికన్.

౪౬

౫. అలసమవృత్తరాజి నుదయం బగు వృత్తగణాక్షరంబులు

దులఁ గలవల్లఁ బ్రాసములును స్తటి తప్పకయుండఁ గూర్చినన్

నెలయుఁ జ మిట్లె యర్థసమవృత్తములున్ విషమాఖ్యవృత్తముల్

బలయుత గోష్ఠదీకృతకబంధనిధీ కరుణాసుధానిధీ !

౪౭

మఱి పంచపాదివృత్తము.

౬. శ్రీధరదాసచంద్ర సమవృత్తమె యైదుపదంబులైనఁ బా

దాధికమంచుఁ బంచపదియంచును బల్లఁగమించు నీక్రియన్

సాధుకవిస్తుతైకకృతినంఘమునంచునఁ గూర్చువృత్తమున్

సాధితదుష్టదైత్యచయసన్నత గాయకనాయకా సదా

రాధితరాఘవేంద్ర వివినాటకులాంబుధిపూర్ణచంద్రమా.

౪౮

మఱియుఁ బ్రత్యయంబులు వివరించెద.

— ప్రత్యయవివరణము —

క. నయముగఁ బ్రస్తారము ల

క్షయ, సప్తాదివృత్తసంఖ్యలు ను లగ

క్రియ, యధ్యము, నన షట్రు

త్యయములు సుకపిండు తెఱుగఁదగుఁ బ్రవగేంద్రా !

౪౯

గీ. వరుస గురుపంక్తి పైనిడి వానిదిగువ

చాళ నొకఁడాది రెట్టి హాసంగఁ జూచి

గురులు లఘువులుఁ గ్రమమునఁ గూర్చ నందు

సర్వలఘ్వంత మైనఁ బ్రస్తార మయ్యె.

౫౦

క. సరికిని లఘు విడి బేసికొ

గురు విడునపు డొకటి దానఁ గూడినలెక్కల్

పరఁగఁగ నరించినచో

వెరవొప్పుగ నష్ట మైనవృత్తము వచ్చున్.

౫౧

గీ. ఒకటి మొవలుగ రెట్టిడి యున్నలెక్క

లందులోకల(లఘువుల)క్రిందిలెక్క

లన్నియును దీసి వెరసిడి యందునొకటి

గలయ నుదిష్టవృత్తంబు గనఁగవచ్చు.

౫౨

క. ఛందోగణాక్షరంబుల

క్రిందట నొకఁ డాదిగాఁగ రెట్టింపఁగ నం

దొందు తుదలెక్క యినుమడి

యందంబుగ వృత్తసంఖ్య యగు సామిరీ.

౫౩

క. ఎక్కువ ఛందోక్షరముల

యొక్కటవి చేచ్చి దాన నొక్కటి మీఁదం

జెక్కి యుపాంతముతుదలం

జిక్కు లగక్రియకుఁ గూర్చఁజెలగుఁ గపిమణి.

౫౪

గీ. అమరువృత్తసంఖ్య యది ద్విగుణముచేసి

యందు నొకటి మాని యంగుళములు

ప్రసరించుచోటఁ బ్రకటించులెక్కతే

యధ్య మనఁగఁ దనరె ననిలపుత్ర.

౫౫

— దండకాదివృత్తములు —

క. అల యిరువదియూటక్షర

ముల కగ్గలమైన పాదములఁ గలవృత్త

బులు నుదురమాలికలును

నలరు లయగ్రాహి దండకారు లనిలకా.

గీ.౬

లయగ్రాహి.

ముందు భజసల్ నగణ మీను నిరుచోటులను

నొంద భయ లంకుపయిఁ జెడఁగ లయగ్రా

హిం దగువిరామములు చెందవునుమీ వనన

నందన సురౌఘమానిబృందచుతశౌర్యా !

గీ.౭

అంగు లయవిభాతి.

మునుపు నసనత్రయము కొన నసగ లుంచినను

నెనయుచును గావ్యములఁ జను లయవిభాతి

నననగుచు వల్లెడలి తనరు నలుస్రాసముల

వనచరకులాంబురుహవనజకులమిత్రా !

గీ.౮

అంగు లయహరి.

నగణములు ఐదియు నొకటగుచుఁ దనుపరి మఱియు

నగణమును గురువు నిడఁ దగుచు లయహరిం

దగిలి నలుపదములను నిగుడవు విరమణములు

సుగుణనుతమతికలిత నగచరవరేణ్యా !

గీ.౯

అందు త్రిభంగి.

మును ఋతునగణములను ససభమసగలను

బౌసంగ్ యతి డిందం గృతఁజెందం బ్రాసము నొందం

బెనెతురు సుకవులు నినుఁ బొగడెనునెడ విను

హనుమా శుభసంగి మృదుభంగి వేడ్కఁ ద్రిభంగి.౬౦

— దండకవిధములు —

క. దండకవిధములు పెక్కులు

దండిగఁ గల వని శత్రువృద్ధస్ఫురితములై

యుండెడి వనేకపదముల

నుండెడివి వాని విను సమున్నతచరితా.

౬౧

అందు చుడవృద్ధిదండకము.

నగణయుగముమీఁదటం దేమి రేఫల్ దగ్గ చుడవృద్ధిస్థాఖ్యతో
దండకం జా హరీ.

౬౨

నగణములు ౨ రగణములు ౨.

అర్ణమనుదండకము.

నయుగమువయి రాష్ట్రకం బైనచో నర్ణమం దండకంబాప్తు నోయంజ
నాకంజనేత్రాత్తజా !

౬౩

నగణములు ౨. రగణములు ౮.

అర్ణనదండకము.

మొదట ననలమీఁదటం దొమ్మిదా రేఫ లున్నంగ నా దండకం బర్ణ
నం బంధు శ్రీరామధర్మాగ్రణీ.

౬౪

నగణములు ౨. రగణములు ౯.

అందు వ్యాళదండకము.

ఋతులఘువులపైని రేఫల్ పది నిల్వఁగా వ్యాళనామంబుతో దండ
కం జానయా జంబుమాలిదుధామధ్వజా !

౬౫

నగణములు ౨ రగణములు ౧౦.

జీమూతదండకము.

గుహముఖిలఘువుల్ రము న్రేఫ లీరైదు జీమూత మందండకం బయ్యె
నోనక్రచ్చక్రస్తపిశాపజీమూతర్ఘుర్ఘానిలా !

౬౬

నగణములు ౨. రగణములు ౧౧.

లీలాదండకము.

* రసలఘువులమీఁదఁ బండ్రెండురేఫల్ దలిర్పంగ లీలాకరంబన్న
యాదండకంబునగు న్ధారుణి గంపనాంభోధికుంభీసుతా !

౬౭

నగణములు ౨. రగణములు ౧౨.

ఉద్దామదండకము.

నయుగళమును రేఫము నేఘ లీరాటు నుద్దామమం దండకంజా ను
జాలస్త్యకాసూహతాజస్థలీలక్షణప్రాణసంరక్షణోద్యద్యశా ! ౬౮
నగణములు ౨. రగణములు ౧౩.

శంఖదండకము.

నయుగళివయి నెన్నఁ బద్మాలురేఫల్ క్రమఃబాపుఁగా నుండిన న్సం
ఖమం దండకం బెందు నందంబగున్ శంఖహస్తాస్థిరేజ భృంగాయ
మానా ఘనా ! నగణములు ౨. రగణములు ౧౪.

నగణయుగముతోడ నీరీతితోరేఫలే డాది గాఁగా గణంబంఘి కొక్తాక్ష
తృక్తింబినన్ చండవృష్ట్యాదులొదండకంబుల్ దగున్ వీని నేకోసనా
హస్తపర్యంతమై యేకపాదంబులం గూర్చఁగా వచ్చుఁ గాకుండనే
నిం జతుష్పాదయుక్తంబుగాఁ జేయఁగావచ్చు నీలాగున న్నద్యయం
బాదిగాఁజేసి యాపైఁబయోదేవతం జాగణశ్రేణియే డాదిగానేవదం
బందునొక్తాక్ష తృక్తింబియేకోసమైనట్టి వేయింటిసంఖ్యల్పువర్తిల్లగా
దండకంబు ల్వినిర్దిష్టఁగావచ్చు నద్యద్యము న్నాని యాదిన్నభోదైవ
తంజా గణంబుచి యెంతే త కారంబులు న్నిండనస్వేచ్ఛగాంతంబుగా
నుంపఁగావచ్చు నింకొక్కతావండకంబు స్సంపల్లంబుతో నాదిగాఁజెట్టి
మీఁదం దకారంబు లెన్నైన నిచ్చాగతి న్నూర్చి గాంతంబుగా నిట్లు
గావింపఁగా వచ్చు నోయాంజనేయా జయోపాయ విద్యత్తవిగ్రామ
ణీగేయ నిర్భేదితా నేకదై తేయ కీశాస్వయాభోధిచంద్రదయా! ౭౦

— ఆర్యలపేళ్లు —

క. జాతులు మాత్రాసమకము

లాతతగతిఁ గృతులయందు నగు నార్యులు త
దీతులు కందము లాదిగ
వాతాత్మజ వినుము వానివరలక్షణముల్.

౭౧

క. గగభజనలము లేనునె

ఘగు వీనికి నొండుగణము లమరవు బేసిగ

జగణము గా దిలలో నా

అగునెడ నలమైన జగణమైన న్నిలుమన్.

29

క. కపివర వధ్యయు విపులయుఁ

జపలయు ముఖచపల జఘనచపల లివైద

చ్చపుటార్యలు; గీత్యుద్గీ

త్యుపగీత్యార్యఖ్యగీతు లొనరు న్నాల్గున్.

23

గ. కథార్యాలక్షణము.

కుఱుచడుగులఁ ద్రిగణంబులు

నెఱయడుగు చతురణగలు నిలిచినచో

మఱి తుదయఱులో వడణ

మురువటు లఘువిడుదు రొగిని బఘ్యార్యన్.

28

క. వడి వధ్యకు నేడగుగణ

మిడుచో మొదలరను సంధకృతిఁ జెనున్

గడయఱ నాఱవగణమున

కిమ లఘువ్రమిఁద నెనఁగు యతుల్.

(ఇదికథార్యాలక్షణము)

౨. విపులార్య.

అమరెపవధ్యను చొరుపా

దములు సమాప్తములను గూర్చఁ దగియిట్లన్

క్షమలో విపులార్యహ

ప మిది యగును దెలియంగాఁ బవచుతా.

2౬

3. చపలార్య.

సరిచరణాదుల జగణం

బుర్రాగ నిర్వంక గురువుఁ బొందింపన్

బరఁగుఁ జపలార్య కృతులన్

మరుత్సుత రవిజమా త్రివరా.

22

౪. ముఖచపలార్య.

అల ముఖచపలకుఁ జపలం

దలిక్కుఁ బూర్వార్థమాడిఁ దత్పరమై

నిలుచు స్పృహంతారము
జలనిధిలంఘనజవళాలి.

2౮

గి. జఘనచపలార్య.

మునుబధ్యాపూర్వార్థము
గను మొదలరమయి చపలగలతుదయం
టును జఘనచపలకు తుదం
గనద్వచోజితకద్రూపా !

2౯

ఁ. గీతి.

వెలయఁగఁ బధ్యాపూర్వా
ర్థలక్షణము రెండలను రాజేయ
స్థలలితమతులగు సుకవులు
పలికిరి యది గీతియనుచు బ్రవగపతి.

౩౦

2. ఉదీతి.

తుదపధ్యార్థము మొదలుగ
మొదలరము తుద మొనసినఁ దా
నది యుదీతికి బేరగు
సదాగతికుమారవర్య జయధుర్యా.

౩౧

౩. ఉపగీతి.

ధరఁ బధ్యార్థకుఁ గలిగిన
చరమార్థమె రెండుసగములం
బరఁగిన నుపగీతి యగున్
సురగిరిసమధైర్య శుభచరా.

౩౨

౪. ఆర్యాగీతి.

గీతియరలరెంటితుద
స్థాతిగ నొక్కొక్క గురువు నట యెక్కింపన్
రీతివహింపఁగ నార్యా
గీతియగు న్నంద మిదియె కేసరిపుత్రా.

౩౩

— కందపద్యలక్షణము —

క. కందంబులు బహుగతులను

నందంబగుఁ గుఱుచకంద మన నిడుదయనే

కందంబు ద్వివిధకందము

నందుఁ జతుష్కందమాది యైనవి పెక్కుల్.

౮౪

క. కందం బార్యాగీతియె

యందలిస్తానములు యతులు నమరిచి గణము

ల్పొందుగ మూటను నైదిట

నందెఱుపదములను గలిగి యర్థములైనన్.

౮౫

క. హరివర ముప్పదినాల్

క్షరములకందంబు కుఱుచకందంబన ని

ధరఁ దగు నఱువదిరెండ

క్షరములకందంబు నిడుదకందం బయ్యెన్.

౮౬

కుఱుచకందలక్ష్యము.

లంకాగ్రావస్తోద్య

ట్లంకా, రక్షోవసీమతారా, జేజే

శంకాదూరా, దుష్టా

తంకాంభోదాశుగా యుదంచ్ఛక్తిక్తి.

౮౭

నిడుదకందలక్ష్యము.

కసిమసఁగి మెసవఁదలఁచిన

మొసలిని దునిమితివి బళిరె మునినుతఁచరితా

బిసరుహభవముఖులకును

వసమగు భవదసమబలము వసుమతిఁ బొగడన్.

౮౮

ద్వివిధకందలక్ష్యము.

క. చదువఁగ నేయర్థమువలె

నది మొదలుగఁ జమవఁగ్రియకు నమరెఘక్రియకై

తుదయర్థము మొదలర్థము

కదియక వేఱైన ద్వివిధకంద మనఁదగున్.

౮౯

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు—ప్రతిష్ఠాపకులు

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటసుమారయహోషి నూర్యారావుబహద్దరుబాబ్, వీరభద్రరావు
మహారాజావారు; పరిషద్భాగ్యవంతులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజావారు.

ఉద్ఘాటకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరుబాబ్-ఉయ్యసాగర్ జమీందారువారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ. వి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కె.కె.ఎల్. రామరాజుగారు, ఎం. ఏ. వి. ఎల్.

విజయలక్ష్మి వేంకటపంతులుగారు, ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

డి.ఎస్. బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి నూర్యవారాయణమూర్తిసాయడంగారు. (కో.కా.ధ్యక్షులు)

పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం. ఏ.

చిట్టెమర్తి లక్ష్మీనరసింహమూగారు.

కాశీభట్ట ముఖయ్యకాశ్రిగారు.

శ్రీమంత్ గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. ఏ. వి. ఎల్. జి

దర్శా వేంకటేశరామరామగారు, బి. ఏ. వి. ఎల్.

అల్లసాని వేంకటాచార్యగారు.

కేశవరపు కామరాజుగారు.

కో.కా. వేంకటసుబ్బారావుసాయడంగారు.

ఓలేటి వేంకటరామకృష్ణగారు, శ్రీ.వధాని.

బాబుగంటి అశ్వనీధరమహారావుపంతులుగారు.

కృష్ణారెడ్డి రామమూర్తిరావుసాయడంగారు.

శ్రీ సూర్యరామాంధ్రనిమంటువు.

—ప్రథమభాగము—

ఇది బహువిధముల నాంధ్రనిమంటువు లన్నిటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. సంస్కృత పదములకు, తెనుగుపదములకు వానిప్రయోగములకుఁ దడవికొనవక్కఱలేదు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిమంటువనేకవిధముల సమస్త సహాయమును జేయును.

సాదాప్రతి రు 5 లు - ఆర్డుపేజరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథరామాయణము.

ప్రథమభాగము.

తంజావూరు రఘునాథభూపాలుఁడు రచించినదానిలోని కొంత భాగము. ఈభూపాలునికే చేమకూర వేంకటరాజకవి విజయవిలాసము సంకీర్తముచేసినది. ఈరాజకవి కవిత్వము మృదుమధురమైనది. కల్పన లలి మనోహరములు, పాతకలోక మూలని ద్విపదసలచోత్రమును, వాల్మీకి చరిత్రమును జదివితేయుండుదు కావున మేము వేటుగఁ జెప్ప నక్కఱ యుండదు.

నెల రు 0-8-0.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు

రజతోత్సవసంపుటము.

ఇం దిరువది యైనసంవత్సరములలోని అరివచ్చోత్రము గలదు. అనేకులు వండితులు, కవులు, ప్రభువులు వ్రాసిన యాంధ్రగద్యపద్య వ్యాసములును, ఇంగ్లీషు వ్యాసములును గలవు. రాజులు, మహారాజులు, తదితరుల పాటలును గలవు.

దీనినెల రు ౧-౦-౦.

అరివచ్చోత్రాంతము ౦-౪-౦.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ.

